

VOLD I NÆRMILJØ

AF THÓRDÍS J. SIGURÐARDÓTTIR & HILDIGUNNUR ÓLAFSDÓTTIR¹⁾

INDLEDNING

I de sidste år er debatten om vold i nærmiljøet steget internationalt. Samtidig er der blevet lagt vægt på en vurdering af voldens omfang og karakter. Behovet for reformer er blevet erkendt, og der er blevet vedtaget forslag, som skal bidrage til, at vold hører op. På islændingenenes 117. lovgivende forsamling blev der fremsat et forslag til resolution om en undersøgelse af årsagerne til og følgerne af vold mod kvinder i Island. I den vedtagne resolution blev det overdraget justitsministeren at nedsætte et udvalg, som skulle have til opgave at forberede og styre undersøgelser af årsagerne til, følgerne af og omfanget af vold i hjemmet samt anden vold mod kvinder og børn. Justitsministerens udvalg gik i gang med arbejdet i februar 1995 og afsluttede det med en forskningsrapport, som blev forelagt Altinget i februar 1997²⁾. Denne artikel indeholder en redegørelse for de vigtigste resultater.

Tidligere islandske undersøgelser

Den første islandske undersøgelse om vold i nærmiljø, *Vold i islandske familier* (1982) blev foretaget af Hildigunnur Ólafsdóttir, Sigrún Júlíusdóttir og Thorgerður Benediktsdóttir. Af resultaterne fremgik det klart, at kvinder blev udsat for vold i deres hjem. Resultaterne blev først præsenteret på det konstituerende møde for Samtök um kvennaathvarf (Foreningen om krisecenter for kvinder), og det kan roligt hævdes, at undersøgelsen bidrog til, at eksistensen af vold i islandske hjem ikke kunne betvivles.

Undersøgelsen, der byggede på journaler på Borgarspítalinns (Reykjavík kommunehospitals) skadestue, viste, at der i 1979 var kommet 101 individer på skadestuen med skader påført af et familiemedlem. Det udgjorde knap 9% af alle voldskader registreret på skadestuen i det år. Kvinder udgjorde 79 af ofrene og heraf havde 62 været udsat for vold fra ægtefællen, heraf 52 i deres eget hjem. De hyppigste skader var blå mærker, sår og frakturer. I 22 tilfælde var kvindernes hoveddiagnose blå mærker, i 15 tilfælde var det sår og frakturer i 15 af tilfældene. For størstedelen af kvinderne gjaldt det, at der først og fremmest var tale om skader af ansigtet og hovedet og halvdelen af dem var blevet påført væsentlige fysiske skader. Ved gennemgangen af disse tal bør det bemærkes, at man anvendte kvindernes forklaring på, hvordan skaden var opstået og af hvem den var blev påført. Det er almindeligt, at de kvinder, som søger lægehjælp på grund af vold i hjemmet, ikke fortæller sandheden om, hvordan skaden er opstået (Hildigunnur Ólafsdóttir, Sigrún Júlíusdóttir og Thorgerður Benediktsdóttir, 1982).

Af en epidemiologisk undersøgelse af voldskader på Borgarspítalinns skadestue 1974-1991 fremgik det, at hyppigheden af voldskader på kvinder var 6-9 per 1000 kvinder per år. I 1991 blev 41% af kvinderne udsat for voldskader i deres hjem. Det fremgik ikke af undersøgelsen, hvem der havde udøvet volden. Omtrent dobbelt så mange mænd som kvinder var kommet på grund af voldskader, men de havde i 60%

af tilfældene pådraget sig skaderne udendørs eller på værtshuse (Björn Zoëga, Helgi Sigvaldason og Brynjólfur Mogensen, 1994).

Oplysninger om vold i hjemmet kan endvidere findes ved at gennemgå tal om antallet af kvinder, som søger hjælp i krisecentret. Fra oprettelsen af Krisecentret for kvinder i Reykjavik i slutningen af 1982 frem til slutningen af 1993 havde 2174 kvinder søgt hjælp dér; 1410 kvinder havde opholdt sig dér i en kortere eller længere periode og medbragt 1334 børn. Hvert år er omtrent halvdelen af de hertil søgende kvinder førstegangssøgende (Samtök um kvennaathvarf, 1995).

I henhold til politiet i Reykjaviks data var antallet af udrykninger forbundet med det, politiet definerer som vold i hjemmet, 189 i 1992. I 87% af tilfældene var ofrene kvinder og i 88% af tilfældene var udøverne mænd. I 119 tilfælde var sagens parter ægtefolk eller samlevende eller havde været en af delene. I 1993 var udrykningerne lidt færre, nemlig 181; heraf var der i 113 tilfælde tale om, at parterne var registreret i ægteskab eller som samlevende. I det år var 83% af ofrene kvinder, mens 85% af udøverne var mænd. Det kan roligt hævdes, at politiet kun indblandes i et mindretal af sager angående vold i hjemmet. Således viser Krisecentrets årsrapport for 1992 og 1993, at kun omtrent 12% af de kvinder, som søgte hjælp dér grundet vold i hjemmet, havde meldt det til politiet (Samtök um kvennaathvarf, 1995).

De nævnte kilder viser, at vold i hjemmet findes i Island. De gennemførte undersøgelser viser dog kun de tilfælde, hvor politiet, sundhedsvæsenet eller Krisecentret er blevet indblandet. Disse kilder giver ikke et realistisk billede af hyppigheden og omfanget af volden i samfundet generelt set, idet de overhovedet ikke dækker de tilfælde, hvor der ikke søges hjælp uden for hjemmet.

ANLEDNINGEN TIL UNDERSØGELSEN

Indtil nu har der ikke været stort kendskab til omfanget af vold i islandske hjem og dens karakter, og der er ikke blevet foretaget en udtømmende undersøgelse af omfanget af og årsagerne til vold i hjemmet. Der har derfor været et stort behov for at foretage en sådan undersøgelse i Island. Der foreligger mange undersøgelser i andre lande om dette emne, men resultaterne kan ikke overføres til det islandske samfund, idet de islandske forhold på mange måder afviger fra forhold i andre lande.

I undersøgelser af vold i hjemmet tilstræbes der navnlig at besvare tre fundamentale spørgsmål, om omfanget af volden, årsagerne og følgerne. Interview-undersøgelser er blevet betragtet som de bedst egnede til at undersøge årsager og følger af vold i hjemmet på grund af sagens delikate natur. I betragtning af de forhold, som det var pålagt udvalget at arbejde under, blev det besluttet at lave en telefonsurvey, hvor et udsnit af befolkningen fik forelagt spørgsmål, der skulle belyse omfanget, årsagerne og følgerne af vold i hjemmet. Dette blev ikke mindst gjort i lyset af, at der i andre lande er blevet foretaget telefonsurveys om det samme emne (Christensen og Koch-Nielsen, 1992, Statistics Canada, 1993).

Ud fra undersøgelser baseret på telefonsurveys er det blevet konkluderet, at omfanget af volden lettere lader sig forudsige end dens årsager og følger (Christensen og Koch-Nielsen, 1992). Det beror navnlig på, at vold i hjemmet ikke har nogen enkelt forklara-

ring, og følgerne kan variere. Således har talrige undersøgelser foretaget i USA i de sidste 20 år vist, at vold i hjemmet er et kompliceret emne. Her findes der ingen enkle forklaringer; de må baseres på et samspil af forskellige faktorer (Smearman, under trykning).

I 1991 blev der foretaget en undersøgelse i Danmark af omfanget af vold i hjemmet (Christensen og Koch-Nielsen, 1992). For at give den islandske undersøgelse større værdi besluttede udvalget at tage udgangspunkt i den danske undersøgelses spørgsmål, noget der muliggjorde en sammenstilling af omfanget af volden i Island med omfanget af volden i Danmark. Det bør dog påpeges, at en fuldstændig sammenligning af disse to undersøgelser kan være vanskelig. Det skyldes navnlig, at den danske undersøgelse blev foretaget omkring fem år før og derfor beskriver situationen, som den var på det tidspunkt; forskellige forhold kan forståeligt nok have ændret sig i det danske samfund under denne periode. En anden ting, der kan vanskeliggøre al sammenligning, er, at der i Island i de seneste år har været en stigende debat om vold i hjemmet. Det må derfor anses som værende mere sandsynligt, at de udsurgte indrømmer, at de har været udsat for vold. Debatten i et lille samfund som det islandske er også tilbøjelig til at nå til alle samfundslag. Selv om det danske samfund globalt set ikke er stort, er det dog langt større og mere forskelligartet end det islandske, og det er derfor ikke sikkert, at en generel debat om afgrænsede emner når til alle.

Hertil kan føjes, at den islandske befolkning er betydeligt yngre end den danske, hvad der kan medføre, at forskellen på de to lande ser ud til at være større, end den i virkeligheden er, idet unge mennesker er mere tilbøjelige til at erkende, at de har været udsat for vold, og de er også mindre tilbøjelige til at glemme en sådan oplevelse. I bearbejdningen vil undersøgelseernes resultater blive sammenstillet, hvor det kan lade sig gøre.

For at opnå et mere komplet billede af vold i islandske hjem end det man fik i Danmark, mente udvalget, at visse spørgsmål måtte tilføjes, især om hvorvidt vedkommende selv havde udøvet vold og i så fald mod hvem og om eventuelle årsager og følger af den vold. Der blev ved udfærdigelsen af disse spørgsmål bygget på en nyere kanadisk undersøgelse af vold mod kvinder (Statistics Canada, 1993).

Fordi det her drejer sig om den første undersøgelse af vold i hjemmet i Island, besluttede man sig til også at inkludere mænd i udvalget for at give undersøgelsen et bredere grundlag. Det gjorde det muligt at sammenstille mænds voldsadfærd med kvinders.

Den efterfølgende undersøgelse havde til formål at besvare følgende spørgsmål:

- 1) Hvor stort er omfanget af vold mod kvinder og mænd i samfundet?
- 2) Hvilken slags forbindelse er der mellem voldsudøverne og ofrene?
- 3) Hvor stort er omfanget af vold i hjemmet i Island?
- 4) Er kvinder i større grad udsat for vold fra nuværende end forhenværende ægtefælle?
- 5) Hvad er de hyppigste årsager til volden?
- 6) Hvilke følger er der?

Selv om man først og fremmest har tilstræbt at undersøge vold udøvet af nuværende

eller forhenværende ægtefælle eller partner, blev der også spurgt om vold udøvet af andre. Undersøgelsen havde også til mål generelt at belyse omfanget af vold i samfundet. Det er ikke usandsynligt, at der findes en forbindelse mellem omfanget af vold i samfundet og vold i hjemmet. De individer, som svarede, at de havde været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefæller, blev ydermere spurgt om eventuelle årsager hertil og hvordan de havde taklet det. De blev endvidere spurgt om, hvorvidt de havde søgt hjælp og hvor tilfredse de havde været med den hjælp, de havde fået. I tilfælde af, at vedkommende ikke havde søgt hjælp, blev vedkommende spurgt om grundene hertil.

GENNEMFØRELSE OG SVARPROCENT

Undersøgelsen blev gennemført i april 1996 af firmaet Hagvangur hf. Der blev valgt et stratificeret, tilfældigt udsnit fra folkeregistret på 3000 individer, som blev ringet op. Det anses ikke for tilrådeligt, at udsnit i undersøgelser som denne udgør mindre end 1000 mennesker, idet sammenligningsgrupperne bliver mindre, når de udvalgte personer inddeles efter baggrundsvariabler (Thorlákur Karlsson og Thórólfur Thórlindsson, 1989). Det blev besluttet at analysere volden med hensyn til køn, alder, bopæl og andre baggrunds faktorer og at alle variabler blev undersøgt med hensyn til køn. Det blev gjort for at begrænse sikkerhedsmarginerne og for at muliggøre en ret sikker generalisering. Af de udvalgte personer var 8 individer døde eller flyttet til udlandet, således at der i slutudsnittet indgik 2992 individer. Udsnittet omfattede i alt 1497 mænd i alderen 18 til 65 år og 1495 kvinder i samme alder. 2225 mennesker besvarede undersøgelsen; det svarer til 74%, heraf 1064 mænd (47,8% og 1161 kvinder (52,2%). I undersøgelser af denne type går man ud fra, at en svarprocent på over 70% muliggør en generalisering af populationen (Thorlákur Karlsson og Thórólfur Thórlindsson, 1991). At svarprocenten var over 70% må betragtes som godt, navnlig i lyset af undersøgelsesobjektets delikate natur.

Inddelingen af svarpersoner efter landsdele og alder svarede til fordelingen af hele befolkningen, og det gælder både mænd og kvinder. Det giver undersøgelsen en større vægt, at de, som ikke besvarede undersøgelsen, fordeler sig jævnt over de forskellige landsdele og aldersgrupper. Spredningen af svarpersonerne fraviger stort set ikke spredningen af indbyggerne fordelt efter køn, alder og bopæl. Det tilkendegiver, at undersøgelsens bortfald er normalt, hvad der medfører, at undersøgelsens resultater bedre lader sig generalisere.

HYPPIGHEDEN AF VOLD OG DENS KARAKTER

Dette kapitel inddeles i to afsnit. Dels behandles den vold som kvinder og mænd i alderen 18 til 65 år har været udsat for i de sidste 12 måneder forud for undersøgelsen, dels redegøres der for den vold, som kvinder og mænd i samme alder har været udsat for eller selv har udøvet gennem hele livet.

Ved fysisk vold forstås fire typer vold, nemlig fra "lettere" vold, hvor der blev spurgt om, hvorvidt vedkommende var blevet slået, skubbet eller rusket, til "grovere" vold. Der blev endvidere spurgt, hvorvidt vedkommende var blevet slået med knyttet næve

eller en genstand og om vedkommende var blevet skubbet mod møbler, vægge eller ned ad trapper. Til slut blev der spurgt om rene angreb, og hvorvidt nogen havde forsøgt at kvæle eller strangulere vedkommende. Ved databearbejdningen behandles vold i almindelighed og grov vold specielt.

Grunden til denne inddeling er, at vold, der kategoriseres som grov vold, kan føre til alvorlige fysiske skader. Det fører sjældent til alvorlige fysiske skader, når nogen bliver slået, skubbet eller rusket. Det er vold, men ikke grov vold.

Vold som svarpersonerne har været udsat for i de sidste tolv måneder

I tabel 1 ses andelen af kvinder og mænd, der har været udsat for fysisk vold i løbet af de sidste 12 måneder. Udøverne kan være en nuværende eller forhenværende ægtefælle, et voksent barn, et andet familiemedlem, eller en fremmed eller et andet menneske uden for familien.

Tabel 1. Andelen af kvinder og mænd, der har været udsat for fysisk vold i de sidste 12 måneder.

	Vold		Heraf grov vold	
	kvinder	mænd	kvinder	mænd
Én gang	1,8	2,7	0,9	2,4
Flere gange	1,0	6,7	0,8	3,2
I alt	2,8	9,4	1,7	5,6

Undersøgelsen viser, at mænd i større omfang end kvinder er udsat for vold, nemlig 9,4% af mændene, men 2,8% af kvinderne. Det er værd at bemærke, at de mænd, der kun én gang har været udsat for vold, i næsten alle tilfælde har været udsat for grov vold. Kvinderne har i halvdelen af tilfældene været udsat for grov vold. Det modsatte er så tilfældet, når man betragter andelen af dem, som gentagne gange udsættes for vold. Her er volden næsten altid grov blandt kvinderne, men kun blandt halvdelen af mændene.

I tabel 2 ses derimod andelen af de kvinder og mænd, der har været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle inden for de sidste 12 måneder. Undersøgelsen viser, at 0,4% af kvinderne har været udsat for vold én gang i de sidste 12 måneder. Tre fjerdedele af de kvinder, der mere end én gang har været udsat for vold, har været udsat for grov vold.

Tabel 2. Andelen af kvinder og mænd, der har været udsat for fysisk vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle i løbet af de sidste 12 måneder.

	Vold		Heraf grov vold	
	kvinder	mænd	kvinder	mænd
Én gang	0,4	0,1	0,3	0,0
Flere gange	0,9	0,7	0,4	0,3
I alt	1,3	0,8	0,7	0,3

Det kan endvidere påpeges, at i de tilfælde, hvor kvinder udsættes for vold, er det mere almindeligt, at det er sket mere end én gang i løbet af de sidste 12 måneder, noget der viser, at vold sjældent er en enkelt hændelse. Det samme gælder den vold, som mænd udsættes for fra ægtefællen. Det drejer sig sædvanligvis om mere end én gang, mens det derimod i knap halvdelen af tilfældene er grov vold.

Resultaterne fra tabel 2 viser, at 1,3% af kvinderne og 0,8% af mændene har været udsat for vold fra ægtefællen i de sidste 12 måneder. Omtrent 54% af de kvinder, som har været udsat for vold, har været udsat for grov vold, mens det samme gælder 38% af mændene. Kvinder udsættes hyppigere for vold og hyppigere for grov vold.

Ved omregningen af disse tal med henblik på antallet af kvinder og mænd i alderen 18 til 65 år, kan man se hvor omfangsrigt problemet er. Man kan således konkludere, at knap 350 kvinder i det sidste år har været udsat for vold én gang fra nuværende eller forhenværende ægtemand eller partner. En endnu større gruppe, nemlig 750 kvinder, har været udsat for vold fra deres ægtefælle mere end én gang, hvad der tyder på, at de må leve med vold i hverdagen. Undersøgelsen besvarer ikke det spørgsmål, hvor ofte det drejede sig om en enkelt voldshændelse eller hvorvidt volden var begyndelsen til en længere voldsbane. I alt er der derfor tale om omtrent 1000 til 1100 kvinder, der sidste år har været genstand for vold fra nuværende eller forhenværende ægtemand eller samlever, mens omtrent 650 mænd har været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle.

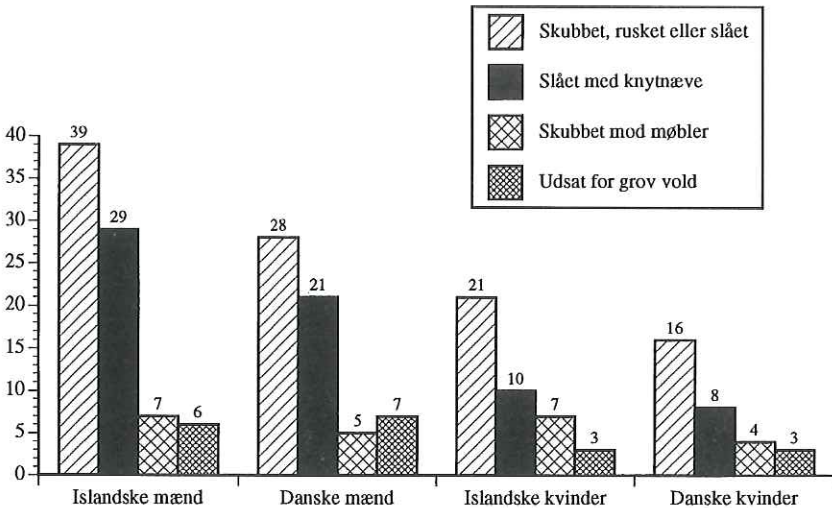
Vold som kvinder har været udsat for i deres liv

I dette afsnit undersøges, hvor stor en andel af kvinder og mænd der har været udsat for vold uanset relationen til udøveren. Spredningen af svarpersoner, der har været udsat for vold, bliver undersøgt med henblik på alder, bopæl, uddannelse, stilling, indtægter og ægteskabelig stilling. Andelen af gifte og fraskilte kvinder og mænd, som har været udsat for vold, undersøges i lyset af, hvem udøveren var. På figur 1 ses andelen af de svarpersoner i undersøgelsen, der har været udsat for fysisk vold og hvad slags vold der er tale om. Resultaterne af den danske og den islandske undersøgelse sammenlignes, hvor det kan lade sig gøre.

Resultaterne af undersøgelsen af omfanget viser, at en større andel kvinder har været udsat for vold i Island end i Danmark³⁾. Resultaterne af den danske undersøgelse viste, at 16% af kvinder var blevet skubbet, rusket eller slået én eller flere gange, mens 21% af de islandske kvinder sagde, at de havde været udsat for den slags vold.

Flere islandske end danske kvinder er blevet slået med knyttet næve eller en genstand, men forskellen er ikke signifikant. Omtrent 7% af de islandske kvinder var én eller flere gange blevet skubbet mod møbler, vægge eller ned ad trapper, mens det var tilfældet med 4% af danske kvinder, hvad der udgør en signifikant forskel. Den samme andel danske som islandske kvinder var blevet angrebet med kniv, forsøgt kvalt eller stranguleret. 3% af de danske og de islandske kvinder fortalte, at det var sket én eller flere gange.

Resultaterne for mænd er tilsvarende. Således er der tale om en højere andel islandske end danske mænd, som siger, at de er blevet slået, skubbet eller rusket.

Figur 1. Andelen af islandske og danske kvinder og mænd, som har været udsat for vold én eller flere gange.

Derimod er der tale om en højere andel danske mænd, der er blevet angrebet med kniv eller forsøgt kvalt eller stranguleret, nemlig 7% af danske mænd mod 6% af de islandske, hvad der dog ikke er signifikant.

Det er bemærkelsesværdigt, at til trods for at forholdsvis flere islandske kvinder og mænd har været udsat for vold end danske mænd og kvinder, gælder det ikke den groveste vold. Sandsynligheden taler således for, at selv om volden ser ud til at være hyppigere i Island end i Danmark, er den mindre grov.

Andelen af kvinder, der har været udsat for fysisk vold, enten fra nuværende eller forhenværende ægtefælle, voksent barn, et andet familiemedlem, en fremmed eller andre uden for familien fremgår af tabel 3. I tabellen opstilles oplysninger ud fra alder, ægteskabelig stilling og indtægter.

Af tabel 3 fremgår, at sandsynligheden for, at kvinder har været udsat for vold, er størst i aldersgruppen 35-44 år. Det gælder også grov vold. Mellem de andre aldersgrupper findes der ikke en signifikant forskel.

Kvinder, der er blevet skilt, har signifikant oftere været udsat for vold end andre kvinder. Af de fraskilte kvinder har omtrent 53% været udsat for vold og omtrent 33% for grov vold. Af de kvinder, der er gifte eller samlevende, har omtrent 23% været udsat for vold og omtrent 12% været udsat for grov vold. Det er således over 50% sandsynlighed for, at en kvinde, der er blevet skilt, på et eller andet tidspunkt i sit liv har været udsat for vold.

Tabel 3. Andelen af kvinder, som har været udsat for vold én eller flere gange ud fra alder, ægteskabelig stilling og indtægter.

	Antal	Vold	Procent Grov vold	Voldtægt
I alt	1161	24,5	14,2	4,5
Alder				
18-24	183	23,0	12,6	3,3
25-34	285	24,2	14,0	3,9
35-44	316	31,6	17,5	6,7
45-54	207	24,6	14,1	3,4
55-65	170	19,4	13,5	4,7
Ægteskabelig stilling				
Ugift	222	28,4	19,4	8,1
Gift/samlevende	846	22,7	11,9	2,7
Fraskilt	60	53,3	33,3	18,3
Enke	26	19,2	7,7	0,0
Indtægter i ISK⁴⁾				
0-49.000	403	23,6	13,6	3,7
50.000-99.000	418	23,0	13,4	5,0
100.000-149.000	174	31,6	16,7	5,7
150.000-199.000	47	27,7	12,8	4,3
200.000-299.000	23	43,5	13,0	4,3
Herover	6	16,7	16,7	0,0

Andelen af kvinder, som har været udsat for vold, er nogenlunde den samme, hvad enten de har folkeskoleeksamen, gymnasieuddannelse eller universitetsuddannelse. Af kvinder med gymnasieuddannelse eller universitetsuddannelse er omtrent 29% blevet udsat for vold én eller flere gange, men omtrent 24% af kvinder med folkeskoleeksamen. Andelen af grov vold var nogenlunde den samme for alle tre grupper.

Der er ikke nogen stor forskel på kvinder i de forskellige erhverv med hensyn til, hvorvidt de har været udsat for vold. Det bør påpeges, at denne undersøgelses inddeling efter erhvervsgræne ikke er nøjagtig, men resultaterne af undersøgelsen viser dog, at kvinder udsættes for vold uanset deres erhverv. Sandsynligheden for at have været udsat for vold er dog størst blandt akademikere og specialuddannet arbejdskraft. Omtrent 30% af dem har været udsat for fysisk vold én eller flere gange.

Indtægter giver kvinder lige så ringe beskyttelse mod vold som erhverv. Omtrent 44% af kvinder med forholdsvis høje indtægter havde været udsat for vold. Kvinderne med de laveste indtægter, d.v.s. dem som har under ISK 99.000 i månedsløn, og med de allerhøjeste indtægter, nemlig ISK 300.000 eller mere, var dem der i ringeste grad havde været udsat for vold.

Andelen af de kvinder, der havde været udsat for grov vold, var størst blandt akademikere og specialuddannet arbejdskraft, håndværkere og husmødre. Grov vold udgjorde 16-18% inden for disse grupper.

Volden er hyppigere i hovedstadsområdet end i provinsen. Af de kvinder, som bor i hovedstadsområdet, har knap 27% været udsat for vold, mens det samme gælder 23-24% af de kvinder, som bor i andre byer og/eller ude på landet. Grovere vold er dog næsten lige så hyppig ude på landet som i hovedstadsområdet, hvor godt 16% af kvinderne har været udsat for grov vold, mens det samme kun gælder 12% af kvinder, der bor i andre byer.

Resultaterne med henblik på alder, uddannelse, bopæl og ægteskabelig stilling svarer i store træk til resultaterne i den danske undersøgelse.

I alt 4,5% af kvinderne (52 kvinder) fortalte, at de var blevet voldtaget. Forholdsvis flest kvinder i alderen 35 til 44 år fortæller, at de er blevet voldtaget. Det er bemærkelsesværdigt, hvor stor en andel af de kvinder, der er blevet voldtaget, der er blevet skilt, idet 18% af de fraskilte kvinder fortalte, at de var blevet voldtaget. Forklaringen kan være, at kvinder, der er blevet skilt, på en måde er mere forsvarsløse end andre kvinder. Af en islandsk undersøgelse af registrerede voldtægter fremgik, at optakten til voldtægter ofte er på værtshuse (Hildigunnur Ólafsdóttir, 1989).

Formodentlig mener fraskilte kvinder, at de har frihed til at stifte bekendtskab og omgås mænd på egne præmisser. I denne situation ser mænd muligvis anderledes på forholdet mellem de to køn og fortolker kvindernes adfærd forkert. Når kvinden har en anden forståelse af, hvor intim bekendtskabet skal være, vil manden muligvis ikke finde sig i hendes holdning og sætter sin vilje igennem. Langt den mest sandsynlige forklaring på hyppigheden af voldtægter blandt fraskilte kvinder er dog den, at kvinden er blevet voldtaget af den tidligere ægtemand eller samlever. Resultaterne viser, at over 80% af kvinderne kendte den de blev voldtaget af. Kun 13,5% af kvinderne meldte gerningen til politiet. Det var mere almindeligt, at voldtægten blev meldt, hvis kvinden ikke kendte gerningsmanden. I de tilfælde, hvor kvinden kendte manden, blev 9% af mændene meldt til politiet, mens 30% af de mænd, som kvinderne ikke kendte, blev meldt.

Andelen af de kvinder, der berettede, at de var blev voldtaget, påvirkes ikke væsentligt af uddannelsen. Andelen af de kvinder, som var blevet voldtaget, var allerhøjest blandt teknisk og specialuddannet personale. Den var lavest blandt ledere og kontorister. Og andelen af de kvinder, der var blevet voldtaget, var nogenlunde den samme inden for alle indtægtsgrupper. Bopælen ser ud til at have indflydelse på risikoen for at kvinder bliver voldtaget. Andelen af kvinder, der berettede om voldtægt, var mere end dobbelt så stor blandt kvinder, der boede i hovedstadsområdet og andre byer, som blandt kvinder ude på landet.

Det er bemærkelsesværdigt, at antallet af de kvinder, som er blevet voldtaget og udsat for vold, er højest i de samme demografiske grupper. Det er højest blandt kvinder i alderen 35-44 år, fraskilte, akademikere og specialuddannede.

Det er interessant, at sandsynligheden for, at kvinder fortæller, at de har været udsat for vold eller grov vold og voldtægt, er størst i aldersgruppen 35 til 44 år. Det kunne

pege på, at kvinder i denne alder har lettere ved at indrømme, at de har været udsat for vold og voldtægt end kvinder, der er ældre. Der er grund til at antage, at det her drejer sig om en generationskløft mellem de kvinder, der er yngre end 44 år, og dem, der er ældre. Det kan påpeges, at de ældste kvinder har et længere liv bag sig end de yngre, og derfor skulle sandsynligheden for, at de har oplevet de omspurgte hændelser, være større, når der spørges om hændelser over livsforløbet. Det kan tillige påpeges, at folks opfattelse af samme type hændelse og definitionen heraf varierer, hvad der især er tilfældet, når forskellige aldersgrupper sammenstilles. En ændret holdning i samfundet præger folks indstilling, og de yngre betragtes sædvanligvis som værende kvikkere til at tilegne sig nye synspunkter. En voksende debat om vold i familier og voldtægter i samfundet har til en vis grad lukket almenhedens øjne op for sådanne forbrydelser. Debatten er blevet mere åben og yngre mennesker betragter formentlig vold i hjemmet og voldtægter i mindre grad som et tabu.

Det bør overvejes, om besvarelser fra kvinder, der arbejder som specialuddannet arbejdskraft, på en eller anden måde varierer fra andre kvinders besvarelser, d.v.s. om disse kvinder har en anden indstilling til vold, og om de derfor har lettere ved at indrømme det. Andelen af kvinder, der har været udsat for vold, også grov vold og voldtægt er størst blandt kvinder, der abrejder som specialuddannet arbejdskraft. Akademikere har også hyppigere været udsat for sådanne oplevelser end kvinder i andre erhverv. Disse grupper behøver dog ikke at være i større fare for at blive udsat for vold eller voldtægt. Det er mere sandsynligt, at deres svar præges af en ny holdning og denne gruppes uddannelse, hvad der medfører, at de har lettere ved at indrømme volden og ønsker at synliggøre den.

Fraskilte kvinder bliver hyppigere udsat for vold end andre kvinder. Ved forsøg på at finde forklaringer herpå bør nogle ting nævnes. De kvinder, der har været udsat for vold i ægteskabet og derfor har ophævet ægteskabet, er naturligvis fraskilte. Vold kan derfor være grunden til skilsmisse og ophævelse af samliv i flere tilfælde end hidtil antaget. Det kan også påpeges, at det af Christensens og Koch-Nielsens (1992) undersøgelse fremgår, at kvinder fortæller, at de netop ofte har været udsat for vold, når de har ønsket skilsmisse.

Hidtil har undersøgelser antydnet, at fraskilte kvinder efter skilsmissen klarer sig bedre end fraskilte mænd. Sigrún Júlíusdóttir (1995) kommer til den konklusion i sin undersøgelse, at kvinder efter skilsmisse får bedre fodfæste, såvel i samfundet som i familien. Mænd derimod klager over en dårligere økonomi og helbred, større ensomhed og afvisning i familien og samfundet. Hyppigheden af psykiske lidelser, herunder alkoholisme, er større blandt fraskilte end gifte mænd (Lárus Helgason, 1977). Af denne undersøgelse fremgår, at fraskilte kvinder i et større omfang end andre kvinder har været udsat for vold og voldtægt. En af forklaringerne kan være, at kvinder søger skilsmisse og ophæver parforholdet grundet vold.

Vold, som mænd har været udsat for i deres liv

I alt fortalte 8 mænd, at de var blevet voldtaget. Da antallet af dem ikke er større, kan der ikke drages konklusioner heraf. Tabel 4 viser andelen af de mænd, der har været

udsat for vold på den ene side og grov vold på den anden side ud fra alder, ægteskabelig stilling og indtægter.

Mænd i alderen 18 til 24 år er hyppigst blevet udsat for vold, og andelen af dem, som har været udsat for vold, bliver lavere, jo højere alderen er. Det samme gælder grov vold. I virkeligheden kunne man forvente, at jo ældre mænd blev, desto større blev sandsynligheden for, at de havde været udsat for vold. Disse resultater kunne derfor antyde, at der var tale om stigende vold i Island. På den anden side glemmer man mange ting, når man bliver gammel, og fortæller derfor ikke om længst svundne hændelser.

Table 4. Andelen af mænd, der har været udsat for vold én eller flere gange ud fra alder, ægteskabelig stilling og indtægter.

	Antal	Procent	
		Vold	Grov vold
I alt	1064	45,0	32,0
Alder			
18-24	179	59,2	41,3
25-34	262	50,8	38,9
35-44	245	42,4	27,8
45-54	225	39,6	28,6
55-65	153	30,7	21,5
Ægteskabelig stilling			
Ugift	254	54,2	38,2
Gift/samlevende	758	42,0	29,9
Fraskilt	40	50,0	32,5
Enkemand	8	37,5	25,0
Studerende	109	57,8	42,2
Indtægter i ISK⁴⁾			
0-49.000	143	56,6	42,7
50.000-99.000	139	50,4	35,3
100.000-149.000	234	46,6	32,1
150.000-199.000	165	38,2	23,0
200.000-299.000	171	42,1	27,5
Herover	84	51,2	42,9

Det bør endvidere bemærkes, at der her kan være tale om en generationsforskel på den måde, at ældre mænd har sværere ved at indrømme, at de har været udsat for vold.

Ægteskab eller samliv ser ud til at nedsætte sandsynligheden for, at mænd udsættes for vold, også grov vold, mens ægteskab eller samliv forøger sandsynligheden for at kvinder udsættes for vold. Det beror på, at mænd oftere bliver udsat for vold fra fremmede, men kvinder fra ægtemænd eller partnere. Af de mænd, der var gifte eller

samlevende, havde omtrent 42% været udsat for vold, godt 54% af de ugifte og omtrent 50% af de fraskilte.

Af de mænd, der havde folkeskoleeksamen, havde omtrent 50% været udsat for vold og samme andel af denne gruppe havde været udsat for grov vold. Noget færre har været udsat for vold blandt dem, der har gymnasieuddannelse, nemlig omtrent 41%, og godt 39% af dem som har universitetsuddannelse.

Andelen af dem, der har været udsat for vold inddelt efter erhverv, er størst blandt mekanikere og maskinpassere samt de studerende. De studerende tilhører undersøgelsens yngste aldersgruppe, som er den aldersgruppe, der hyppigst havde været udsat for vold. Andelen var også høj blandt de teknisk uddannede og specialuddannede og blandt ufaglært arbejdskraft. Andelen var lavere blandt personale inden for service og ekspedition, landmænd og søfolk, endnu lavere hos håndværkere og akademikere, herefter kontorphonale, mens andelen var allerlavest blandt dem som arbejder som ledere og embedsmænd. Disse resultater tilkendegiver ikke nogen speciel forbindelse mellem erhverv og det at have været udsat for vold.

Forholdsvis langt de fleste af de voldsramte findes blandt dem, der har de allerhøjeste og de allerlaveste indtægter. Det samme gælder dem, der har været udsat for grov vold. Mænds indtægter ser ud til at have ringe indflydelse på sandsynligheden for, at de bliver udsat for vold.

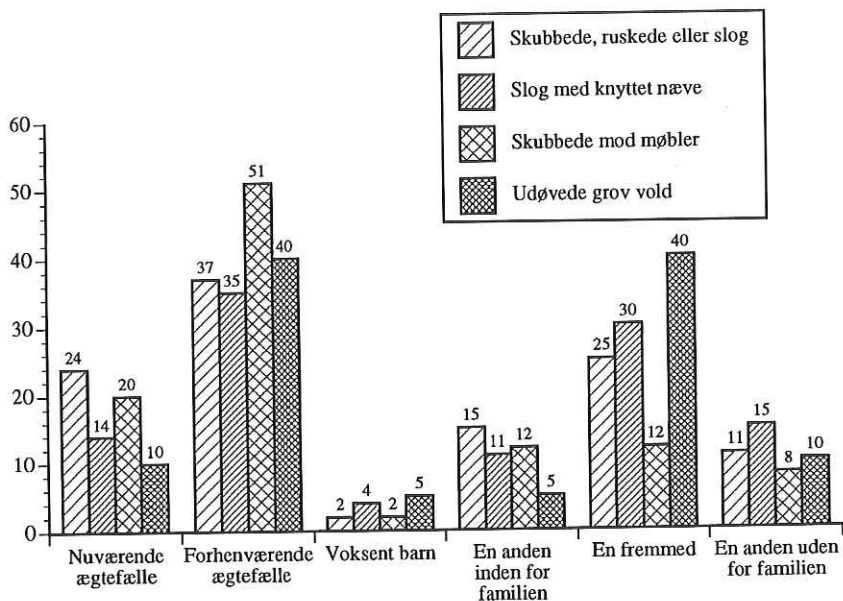
Det er bemærkelsesværdigt, at forholdsvis flere, der bor i provinsbyer og ude på landet har været udsat for vold end hovedstadsområdets beboere. Det er også interessant, at forskellen ikke er så tydelig, når det drejer sig om grov vold. Det tyder på, at når vold udøves i hovedstadsområdet, er det hyppigere grov vold end når den udøves ude på landet, hvor det i større grad ser ud til at være tale om slagsmål, men i mindre grad grov vold.

Vold, som svarpersonerne har været udsat for i deres liv og tilknytningen til udøveren
Figur 2 viser andelen af gifte og fraskilte kvinder, der har været udsat for fysisk vold inddelt efter relationen til udøveren.

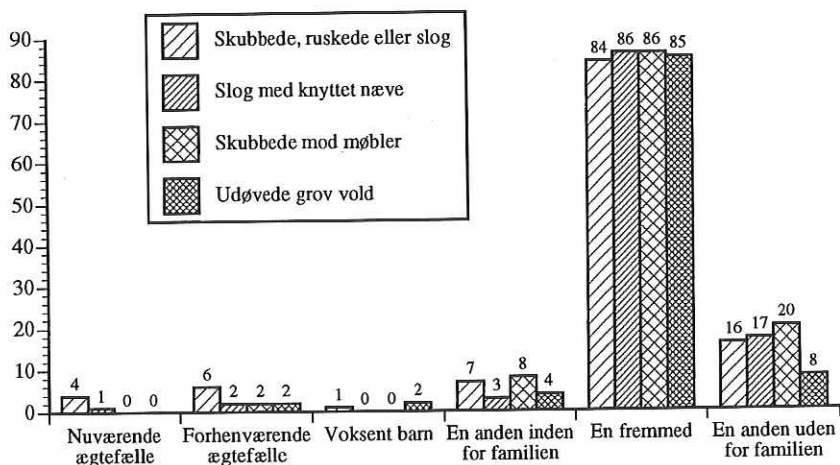
Figur 2 viser, at det hyppigst er den forhenværende ægtefælle, der har udøvet vold mod kvinderne. Af de kvinder, der er blevet skubbet, rusket eller slået, er det i 37% af tilfældene forhenværende ægtefælle og i omtrent 24% af tilfældene nuværende ægtefælle, der er udøveren. Det samme gælder grovere vold. Kvinder, der beretter, at de har været udsat for vold, har i omtrent 70% af tilfældene kendt voldsmanden, og i de fleste tilfælde drejer det sig om den forhenværende ægtefælle.

Den gruppe kvinder, der har været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle, havde i de færreste tilfælde været udsat for vold fra andre. Det betyder med andre ord, at det drejer sig om andre kvinder, der bliver udsat for vold fra ægtefællen, end dem, der bliver udsat for vold fra fremmede.

Andelen af de mænd, der er blevet slået, skubbet eller rusket af fremmede er omtrent 84%. Omtrent 25% af kvinderne har været udsat for tilsvarende vold fra fremmede. Af de mænd, der har været udsat for den slags vold, var den i 4% af tilfældene udøvet af nuværende kone og i omtrent 6% af tilfældene udøvet af forhenværende kone eller

Figur 2. Andelen af gifte og fraskilte kvinder, der har været udsat for vold, inddelt efter relationen til udøveren og efter voldens karakter.

Figur 3. Andelen af gifte og fraskilte mænd, der har været udsat for vold, inddelt efter relationen til udøveren og efter voldens karakter.

partner. Det samme mønster viser sig med hensyn til grovere vold. Disse resultater understøtter de undersøgelser, der viser, at mænd hyppigere bliver udsat for vold fra fremmede, mens kvinder bliver udsat for vold fra dem, de kender (Straus, Gelles og Steinmetz, 1980; Björn Zoëga, Helgi Sigvaldason og Brynjólfur Mogensen, 1994). Herudover udsættes flere mænd end kvinder for vold fra mere end én person. Således havde omtrent 10% af mændene været udsat for vold fra mere end én person.

Tabel 5. Andelen af de kvinder og mænd som på et eller andet tidspunkt af deres liv har været udsat for fysisk vold og relationen til voldsudøveren.

	Vold		Grov vold	
	kvinder	mænd	kvinder	mænd
Nuværende ægtef./partner	4,8	1,5	1,8	0,4
Forhenv. ægtef./partner	9,0	2,4	5,3	0,8
Nuv. eller fhv. ægtef./partner i alt	13,8	3,9	7,1	1,2
Andre	15,3	43,4	8,0	31,2
I alt	29,1	47,3	15,1	32,4

Tabel 5 viser, at knap 5% af kvinder på et eller andet tidspunkt har været udsat for vold fra nuværende ægtefælle. I den danske undersøgelse var det kun 1% af kvinderne, hvad der gør andelen meget højere i Island. 9% af kvinder har været udsat for vold fra forhenværende ægtefælle. I den danske undersøgelse var det 8%. Omtrent 15% af de islandske kvinder har været udsat for vold fra andre, og 10% af de danske kvinder.

I alt har knap 14% af kvinder været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle og godt 7% har været udsat for grov vold. Derimod har knap 4% af mænd været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle og godt 1% for grov vold. Stacey, Hazlewood og Shupe (1994) påpegede i deres undersøgelse, at mænd i nogen grad udsættes for vold i hjemmet, men at det især drejer sig om psykisk vold og vold i mindre grad. I den danske undersøgelse påpeges, at vold mod mænd på mange måder er så forskellig fra vold mod kvinder, at de to ting ikke kan sammenlignes (Christensen og Koch-Nielsen, 1992).

Kun 0,7% af kvinder har været udsat for vold fra såvel nuværende som forhenværende ægtefælle. Disse resultater viser, at de færreste af de kvinder, som har levet sammen med mænd, der udøver vold mod dem, igen flytter sammen med en voldsudøver.

Af de kvinder, der har været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle, har knap 60% været udsat for grov vold fra ham. Omkring 40% af dem, der har været udsat for vold fra nuværende ægtefælle, har været udsat for grov vold. Disse resultater antyder, at grov vold i nogle tilfælde er grunden til skilsmisse eller forårsages af kravet om skilsmisse. Erfaringen fra krisecentre har vist, at få kvinder lever med vold hele deres liv og at de fleste voldsægteskaber slutter med skilsmisse.

Det er meget mindre almindeligt, at mænd har været udsat for vold fra nuværende

eller forhenværende ægtefælle. 1,5% fortalte, at nuværende ægtefælle havde udøvet vold mod dem, og omtrent 2% at forhenværende ægtefælle havde udøvet vold mod dem. Samtidig har omtrent 43% af mænd været udsat for vold fra andre.

Tabel 6. Andelen af kvinder og mænd, der har været udsat for fysisk vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle ud fra hyppigheden af volden.

	Vold		Grov vold	
	kvinder	mænd	kvinder	mænd
Én gang	6,5	1,9	2,9	0,5
Flere gange	13,2	3,5	4,9	0,7

Som allerede nævnt, har omtrent 14% af kvinder været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle, men omtrent 4% af mændene. Almindeligvis bliver vold udøvet mere end én gang. Antallet af kvinder, der siger, at de har været udsat for vold mere end én gang, er større end antallet af dem der siger, at det kun er sket én gang. Det samme gælder grov vold. Det kan udledes, at hvis en ægtemand udøver vold mod sin kone eller partner, er der over 50% sandsynlighed for, at han gør det igen.

Mænd, som bliver udsat for vold, bliver også udsat for det mere end én gang, og det samme gælder grov vold, som også ser ud til at blive gentaget.

Vold, som svarpersonerne over livsforløbet har udøvet mod deres ægtefæller

Andelen af dem, der fortæller, at de har udøvet vold mod deres ægtefæller kan ses af tabel 7.

Tabel 7. Andelen af kvinder og mænd, der har udøvet fysisk vold mod nuværende eller forhenværende ægtefælle eller andre.

	Vold		Grov vold	
	kvinder	mænd	kvinder	mænd
Nuværende ægtef./partner	4,0	1,9	1,0	0,1
Forhenv. ægtef./partner	3,9	2,2	0,4	0,6
Nuv. eller fhv. ægtef./partner i alt	7,9	4,1	4,1	0,7
Andre	5,8	24,2	1,8	14,7
Selvforsvar	34,5	19,5	41,2	28,6

Omtrent dobbelt så mange kvinder som mænd fortæller, at de har udøvet vold mod deres ægtefælle. 4% af kvinder fortæller, at de har udøvet vold mod deres ægtefælle, men kun 2% af mændene. Disse resultater er stik modsat resultaterne i tabel 5. Her fortalte 5% af kvinderne, at de havde været udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtemand eller partner (jfr. tabel 5), men kun 2% af mændene fortalte, at de havde udøvet vold mod deres kone (jfr. tabel 7.) Man skulle tro, at andelen af

mænd, der havde udøvet vold mod deres nuværende kone, svarede til andelen af kvinder, der har været udsat for vold fra deres ægtefælle.

Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at omtrent 1,5% af mænd siger, at de har været udsat for vold, men 4% af kvinder fortæller derimod, at de har udøvet vold mod nuværende ægtefælle. På samme måde fortæller godt 2% af mænd, at de har udøvet vold mod forhenværende ægtefælle eller partner, men 9% af kvinder siger, at de har været udsat for vold. Det samme er tilfældet, når man ser på, hvor mange mænd har være udsat for vold fra andre. Omtrent 43% af mændene fortalte, at de havde været udsat for vold, men kun 24% fortalte, at de havde udøvet vold mod andre.

Disse resultater er højst interessante og understøtter den teori, at de to køn opfatter vold på hver sin vis. Sandsynligheden taler således for, at mænd ikke betragter lettere overfald som værende vold, hvad enten de er de voldsramte eller selv udøver den slags vold. Det kan også godt være, at de fortolker det således, at de ikke har været udsat for vold. De, i større grad end kvinder, er også tilbøjelige til at betragte en læsion som en målestok herpå. Således går kvinder eventuelt ud fra andre kriterier end mænd med hensyn til definitionen af vold. Kønnenes sociale prægning er ikke den samme, idet drenge i større grad end piger opdrages til at udvise selvstændighed, mod og dristighed, mens pigerne bør udvise mildhed og varme og undgå fysiske sammenstød. Det kunne pege på, at kvinder har en bredere definition af vold end mænd. I overensstemmelse med denne forklaring er det mere sandsynligt, at kvinder beretter om hændelser, som de definerer som vold, mens mænd ikke gør det.

En anden ting til eftertanke, som kan forklare denne forskel på mænds og kvinders holdning er, at folk ofte har svært ved at erkende voldshandlingen. I dette tilfælde ser mænd ud til at have sværere ved det end kvinder. Mænd er måske også tilbøjelige til at retfærdiggøre voldshandlinger over for sig selv ved at kalde dem noget andet end vold.

Én af de ting, der belyser forskellen på mænds og kvinders vold, er, at kvinder, der udøver vold, forholdsvis meget hyppigere har været udsat for vold end mænd, der udøver vold. Af de kvindelige udøvere har 70% også været udsat for vold, mens det blandt mændene er 37% af ofrene, der også er udøvere.

Vold bruges ofte som selvforsvar, og kvinder gør det hyppigere end mænd. I 35% af tilfældene fortalte kvinderne, at de ved vold mod deres ægtemand eller forhenværende ægtefælle havde handlet i selvforsvar. Det samme gjaldt omtrent 20% af mændene. Andelen af kvinder, som udøvede grov vold i selvforsvar var 41% mod knap 29% af mænd.

FORKLARINGER PÅ VOLD

Fra det tidspunkt i begyndelsen af 70'erne, da opmærksomheden først blev henledt på ægtemænds vold mod deres hustruer som et samfundsproblem (Pizzey, 1974), er mange hypoteser blevet fremsat om årsagerne til vold i hjemmet. Her berettes der kort om fire hovedforklaringer på hustruvold. Den første forklaring går ud på indflydelsen af vold i barndommen på tilbøjeligheden til vold som voksen. Den anden forklaring lægger vægt på forbindelsen mellem alkohol og vold. Såvel en barndomserfaring som

de farmakologiske virkninger af alkohol er faktorer, som individet kun i ringe grad behersker. I henhold til disse forklaringer er voldsudøveren et offer i lige så høj grad som den voldsramte. Stress, ubehag og almen utilfredshed får afløb i vold, som ikke tjener noget bestemt formål. Den tredje forklaring består i teorier, som forklarer vold som magtkamp mellem individer. Teorierne om magtkamp er af en helt anden karakter end teorierne om indflydelsen af vold i barndommen og alkohol som årsagerne til vold. I henhold til magtkampsteorierne er magtanvendelsen et led i at opnå et bestemt mål, nemlig dominans i forholdet mellem mand og kvinde. Den fjerde forklaring går ud på, at vold er en følge af fattigdom, arbejdsløshed og stress.

Vold, som en følge af vold i barndommen

Indlæringsteorier er blevet brugt for at forklare vold i familier. Disse teorier bygger på, at vold, som al anden adfærd, er indlært. Et barn, som begynder at udøve vold og prøver sig frem for at se, hvor langt det kan komme, vænner sig, hvis det aldrig stoppes, til at sætte sin vilje igennem og løse tvistigheder med vold. Denne forklaring antager, at omgivelserne støtter barnets voldsadfærd, uanset om barnet opdrages med vold i familien eller ej. Teoretikernes opmærksomhed har kun i ringe grad været rettet mod denne opdragelsesfaktor, hvad der også bliver tilfældet her. Hovedtemaet i de indlæringsteorier, som har til formål at forklare vold, er, at børn efterligner adfærden hos forældrene i den familie, de vokser op i. De lærer en bestemt adfærd, de lærer at slå. De lærer endvidere, hvordan mænd forholder sig over for kvinder og de lærer holdninger til kvinder. Så lærer de, at man kan opnå forskellige ting ved vold (Isdal, 1990). Børn, der opdrages med forældres vold, vil derfor mere sandsynligt end andre børn udøve vold, når de bliver voksne. På denne måde kan overførsel af vold mellem generationer forklares.

Denne synsvinkel bærer præg af determinisme, hvor det forudsættes, at den, som har været offer for vold i sin barndom, vil udøve vold som voksen. For at svække denne determinisme er det blevet påpeget, at der også bør tages hensyn til de eksterne faktorer, der har indflydelse på, hvorvidt vold udøves i de voksne år og om volden kan afværges.

Undersøgelser af betydningen af vold i barndommen for vold i familier peger i forskellige retninger. Af en undersøgelse foretaget af Straus, Gelles og Steinmetz (1980) fremgår, at 2% af de mænd, der blev opdraget uden vold og 20% af de mænd, der kommer fra voldsfamilier, udøver vold mod deres koner. Disse resultater tyder på, at kun et mindretal af mænd overfører volds mønstret fra den ene generation til den anden, mens størstedelen af de mænd, som er opdraget med vold i deres barndomshjem, ikke udøver vold. En undersøgelse foretaget af Skjørten (1988) viste, at ud af 20 norske kvinder, som havde været udsat for vold fra deres ægtemænd, havde 11 været vidne til eller havde været udsat for vold i deres barndomshjem og den samme andel af deres ægtemænd havde oplevet noget tilsvarende. Godt halvdelen af de mænd, der havde deltaget i en speciel behandling for mænd, som ønsker at ophøre med voldsadfærd (Alternativ til vold) i Norge havde været udsat for vold i deres barndom. Den samme andel af mænd, som havde søgt hjælp hos krisecentret for mænd i Göteborg, berettede om vold i barndomshjemmet (Skjørten, 1993). Mange andre undersøgelser er kommet

til en tilsvarende konklusion (Statistics Canada 1993, Stacey og Shupe, 1983, Stark og Flitcraft, 1985).

Resultaterne fra alle disse undersøgelser er problematiske, fordi der anvendes forskellige definitioner af vold, og fordi udsnittene er små og ikke altid repræsentative. Her begynder man med at definere en bestemt gruppe voldsmand, og derefter bliver der spurgt om vold hos deres forældre. En bedre fremgangsmåde for at undersøge den eventuelle overføring af vold fra den ene generation til den anden består i at afgrænse en bestemt gruppe voldsmand og derefter undersøge, om deres børn udøver vold. På grund af disse metodologiske overvejelser blev der ikke spurgt om vold i barndommen i nærværende undersøgelse.

Ud fra den foreliggende viden må man dog antage, at erfaringer med vold i barndomshjemmet øger sandsynligheden for, at folk udøver vold i eget hjem i den voksne alder. Derimod er der kun en mindre del, som på den måde ser ud til at lære at bruge vold, og en sådan erfaring er derfor hverken en nødvendig eller fyldestgørende forudsætning for, at folk udøver vold mod deres ægtefælle. Her er der kun tale om en mulig tråd i en kompliceret væv.

Vold, som følge af beruselse

Beruselse er forståeligt nok kommet i betragtning som årsag til vold i familier ligesom anden vold. Den forklaring indebærer den forudsætning, at voldstendensen bor i mennesket, og at alkohol løsnere hæmningene, så volden bryder løs. Til trods for alkoholens farmakologiske virkninger, kan man ikke se bort fra de psykiske og sociale faktorer, der påvirker alkoholforbrug. På den ene side er virkningerne af alkohol individuelle, og på den anden side er adfærd under påvirkning af alkohol tillært. I de nordiske lande har beruselse og vold længe været tæt knyttet til hinanden i folks bevidsthed. I den nordiske undersøgelse af alkoholforbrug foretaget i 1979 sagde 26% af de islandske svarpersoner, at de var kommet op at skændes på grund af deres alkoholforbrug og 7% var kommet i håndgemæng eller op at slås (Hauge og Irgens-Jensen, 1987). Det bør fremhæves, at brug af alkohol kun i undtagelsestilfælde ender med vold. Årsagerne til vold er meget mere omfattende og komplicerede end de kan forklares med alkohol alene.

Forbindelsen mellem beruselse og vold er blevet påvist i mange undersøgelser. Beruselse både forøger faren for folks udøvelse af vold og udsættelse for den. Islandske undersøgelser har vist, at 87% af dem, der var blevet sigtet for voldtægt, havde indtaget alkohol før den kriminelle handling, mens det samme var tilfældet med 78% af ofrene (Hildigunnur Ólafsdóttir, 1989).

Amerikanske undersøgelser af hustruvold viser, at fra 30% til 70% af kvinder, som har været udsat for vold, beretter om deres ægtemands alkoholproblemer (Leonard og Blane, 1992). Norske undersøgelser tilkendegiver forbindelse mellem vold og beruselse i 13% til 50% af tilfældene (Jonassen, 1989). Disse varierende tal tyder på, at der ikke er tale om undersøgelser af nøjagtig de samme ting. Derfor kan det ikke siges, hvor stærk forbindelsen er mellem alkoholforbrug og vold i hjemmet.

Selv om undersøgelser viser en forbindelse mellem alkoholforbrug og vold mod

kvinder, er det ikke altid klart, hvordan den forholder sig. I undersøgelserne skelnes der stort set ikke mellem vold i forbindelse med langvarig misbrug af alkohol og vold som en enkelt hændelse i kølvandet af en stærk beruselse. Oplysninger fra interviewere med kvinder i krisecentre tilkendegiver, at alkohol på mange måder kan være forbundet med volden. Nogle ægtemænd tæver kun deres koner, når de er fulde, andre gør det såvel ædru som berusede, og der er eksempler på endnu nogle, som udøver vold ædru, men aldrig under påvirkning af alkohol. Leonard og Blane (1992) undersøgte forbindelsen mellem alkohol, vold og nogle andre faktorer. Af undersøgelsen, der omfattede 320 unge mænd, fremgik, at 13% af mænd havde udøvet vold mod deres koner. Heraf fortalte 7%, at de kun blev aggressive under alkoholpåvirkning, 3% var tilbøjelige til vold, når de var ædru, og 3% mente, at de kunne blive aggressive såvel fulde som ædru. Forfatterne konkluderer, at brug af alkohol forstærker sandsynligheden for hustruvold blandt dem som er aggressive eller utilfredse i ægteskabet.

De førnævnte undersøgelser, som bygger på data fra den norske behandling af mænd (*Alternativ til vold*) og fra krisecentret for mænd i Göteborg, antyder, at der er tale om en indviklet forbindelse mellem vold og alkohol. En fjerdedel af de mænd, der deltog i den norske behandling af mænd, sagde, at de kun udøvede vold, efter at de havde drukket alkohol. En tredjedel af mændene var altid ædru under udøvelsen af vold. Andre fortalte, at volden kunne finde sted, hvad enten de var påvirket eller ej. En fjerdedel af mændene fra krisecentret for mænd i Göteborg var alkoholikere. Heraf havde 60% været påvirket af alkohol sidste gang de udøvede vold mod deres koner (Skjærten, 1993).

Leonard og Blane (1992) har peget på fire hovedmangler ved undersøgelser af forbindelsen mellem alkohol og vold i hjemmet. For det første er udvalgene i størstedelen af disse undersøgelser små og ikke tilfældige. Oplysninger om brug af alkohol og sammenhængen mellem alkohol og vold kommer fra kvinder, som har søgt hjælp på grund af vold. Denne gruppe kvinder er sandsynligvis forskellig fra de kvinder, der ikke søger hjælp.

For det andet betragtes definitionerne ikke som klare og de objektive målestokke for alkoholmisbrug er uklare. Manglerne er derfor indlysende. For det første bygger undersøgelserne på kvindernes subjektive vurdering af deres ægtemænds alkoholbrug. For det andet kategoriseres alkoholmisbruget på forskellige måder. Det bevirker, at resultaterne fra de forskellige undersøgelser ikke altid stemmer overens, fordi de henviser til meget forskellige forhold.

For det tredje mangler der sammenligningsgrupper, så man kan se forbindelsen mellem alkohol og vold i den almene befolkning.

For det fjerde forudsætter undersøgelserne ikke, at en fælles forklarende faktor kan forklare forbindelsen mellem alkohol og vold, f.eks. at konflikter i ægteskabet både kan medføre forøget brug af alkohol og vold.

Man kan ikke se bort fra alkoholbrug ved behandlingen af vold i hjemmet, idet sammenhængen mellem alkohol og vold er et indviklet fænomen. Brug af alkohol nedsætter hæmninger, mens de ydre betingelser og omgivelsernes reaktion også har en stor indflydelse på udviklingen af vold. Til slut kan det nævnes, at når der skal findes

én årsag, er alkohol nærliggende. Skaderne som følger af alkoholbrug er velkendte, og misbrug af alkohol er et anerkendt problem i det islandske samfund. De der udøver vold og bliver udsat for vold har tit de samme holdninger som det samfund, de lever i. Både voldsmanden og offeret har derfor let ved at give alkohol skylden og bruge det til at forklare volden. Derfor er der risiko for, at forbindelsen mellem alkohol og vold tillægges for stor en vægt. Det kan hindre, at søgelyset rettes mod andre vigtige årsager til vold.

Vold, som følge af magtkamp og som magtredskab

I verdenshistorien har magtkamp og vold tit været tæt knyttet til hinanden. Den ene parts dominans over den anden part eller forsøg herpå kan føre til vold, hvad enten det drejer sig om hele samfund eller individer. Magtbegrebet defineres sædvanligvis som et individs eller en gruppes evne til at bestemme over andre. Magt er baseret på de foreliggende goder som for eksempel penge, viden, tilknytning og respekt. De mest almindelige magtredskaber er tvang, styring og formaninger, som kan resultere i magtanvendelse.

Skjorten (1993) har berettet om digteres og forskeres behandling af, hvordan følelsesmomentet i mange kærlighedsforhold er tilknyttet ønsket om at bestemme over den elskede. Kærligheden kan udarte sig som en magtkamp, hvor egen værdi manifesteres ved dominans over den elskede. Skjorten citerer Alberoni (1987), som mener, at dominans og styring indgår i størstedelen af kærlighedsforhold. Han er af den mening, at når et individ forelsker sig, så kan det betragtes som en fødsel eller et vendepunkt mellem gammelt og nyt. Det gamle forsvinder, og det nye skabes. Når et forelsket par tilpasser sig hinanden, indebærer det et forsøg på at tæmme den anden part for at bidrage til egen sikkerhed. Selv om ønsket om at tæmme den elskede er lige stærkt hos begge køn, kan mulighederne herfor være forskellige, og derfor prøver kvinder frem for mænd at tilpasse sig. Ved at tæmme den elskede, bidrages der til en afhængighed. Dette er et fundamentalt moment, når det drejer sig om venskab og forhold til andre mennesker.

En anden afgørende faktor i venskab er gensidighed, hvorved der forstås en gensidighed af venskabets værdi, magt og følsomhed. Ved mangel på gensidighed bliver magt, følsomhed og forholdets værdi ensidige. Det er i den slags forhold at den ene part hersker over den anden (Skjorten, 1993).

Når man søger forklaringer på vold i hjemmet, kan man ikke undgå at knytte dem til magt og mænds og kvinders stilling i ægteskabet. Til trods for formel ligestilling er mænds og kvinders stilling ikke den samme, hverken i samfundet eller ægteskabet. Ideer om mandens overlegenhed, magt og styrke og familiens overhoved har længe været dominerende. Disse holdninger findes stadigvæk i samfundet, trods forskellige ændringer inden for kønnenes arbejdsfordeling. Mænd har gennemsnitligt højere løn end kvinder, besidder flere magt- og hædersposter og har større indflydelse end kvinder. Gifte mænds økonomiske stilling er derfor stærkere end gifte kvinders, og den, der skaffer indtægterne, bestemmer mest om, hvordan de bruges. I virkeligheden ligner magtforholdene i ægteskabet ofte forholdet mellem den stærke og den svage, snarere

end mellem ligestillede individer (Hildigunnur Ólafsdóttir, Sigrún Júlíusdóttir og Thorgerður Benediktsdóttir, 1982).

Hustruvold er et gammelt fænomen, og i nogle lande havde ægtemanden en lovfæstet ret til at tæve sin kone, hvis hun handlede mod hans vilje, men han måtte hverken dræbe eller skade hende (Dobash og Dobash, 1978). I Island blev sådan en dominans aldrig lovfæstet, mens holdninger om herredømme længe har præget islandsk kultur.

Dobash og Dobash (1978) fremsatte patriarkatteorien som en forklaring på hustruvold. De understøtter den med den begrundelse, at ægtemænd i århundredevis har tævet deres koner i det øjemed at dominere, straffe og styre dem. I de samfund, hvor familien er beskyttet mod ekstern indblanding, trives i familien adfærd, som er underkastet andre principper end de gængse i samfundet. Denne ordning passer til mænds behov og det dominerende samfundssystem, men er rettet mod kvinders interesser. Således tjener vold, som kvinder er udsat for af deres ægtemænd, det bestemte formål at vedligeholde patriarkatet og vise mænds magtposition.

Teorien om tiltvunget dominans er i familie med patriarkatteorien. Ifølge den (Meier, 1994) betragtes hustruvold som et led i ægtemandens magtkamp og volden som et redskab for at opretholde dominans i ægteskabet. Ægtemanden forsøger ved magtanvendelse at styre hustruens tanker, meninger og adfærd. Han bruger også volden til at straffe hende for at kæmpe mod hans dominans. For at opnå disse mål udøver han fysisk, seksuel og psykisk vold. Således betragtes volden ikke som en række enkelte voldsgerninger, men et forløb med den målsætning at tvinge offeret under udøverens dominans. Idet samfundet ikke griber ind eller yder hjælp, støtter det tiltvunget dominans og vold. Disse teorier forudsætter, at udøvelsen af vold er målbestemt, f.eks. dominans over kvinden.

Vold, som følge af fattigdom, arbejdsløshed og stress

I nogle undersøgelser, ikke mindst amerikanske, er der blevet påvist en sammenhæng mellem vold i hjemmet og fattigdom og arbejdsløshed. Af Straus', Gelles' og Steinmetz' (1980) undersøgelse fremgik det, at arbejdsløse mænd havde dobbelt så stor tilbøjelighed til at udøve grov vold mod deres koner som mænd i heltidsarbejde. En anden amerikansk undersøgelse viste, at hustruvold var hyppigere blandt fattige end de bedre stillede (Dekeseredy og Hinch, 1991, O'Brian, 1975). Et liv i fattigdom eller i trange kår er i og for sig ikke nogen fyldestgørende forklaring på vold i hjemmet. Selv om det er blevet påvist, at vold i hjemmet forekommer hyppigere blandt fattige, betyder det ikke, at vold i hjemmet alene er knyttet til disse sociale lag. I Island er denne sammenhæng ikke blevet påvist. Sandsynligheden taler dog for, at risikoen for vold vokser i kølvandet af stress og pres. Under disse omstændigheder er der fare for, at folk har nedsat udholdenhed over for modgang.

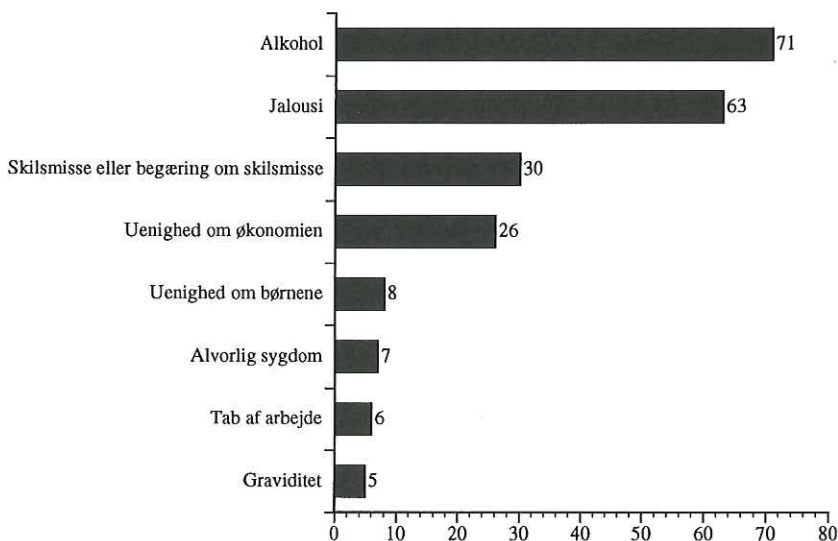
Vold kan hænge sammen med fattigdom og arbejdsløshed på forskellige måder, alt efter hvorvidt det drejer sig om en vedvarende eller midlertidig tilstand. Langvarig arbejdsløshed og fattigdom kan skabe en tilstand, hvor vold er et led i svære sociale forhold. Årsagerne til vold i hjemmet kan dog i nogle tilfælde skyldes et pludseligt pres

eller stress. Disse omstændigheder kan f.eks. opstå, når folk som altid har været i arbejde, mister deres job og ikke kan få job igen. Det kan også skabe pres og stress, når folks løn nedsættes væsentlig. Det kan gøre folk ulykkelige og mindre udholdende, således at de ikke reagerer på omstændighederne på den ønskelige måde. Et utilfredsstillende arbejde, som ikke passer til uddannelsen, og mangel på arbejdsmuligheder hos unge mennesker efter uddannelsen kan også midlertidigt bidrage til forøget pres.

Arbejdsløshed og trange kår kan også gøre, at den balance, der fandtes hos et ægtepar eller samlevende par, forskydes, således at den rolleinddeling, som folk er blevet enige om, ikke længere gælder. Under disse omstændigheder kan ægtemænd bruge vold som reaktion på de ændrede forhold og forsøge at opnå den tidligere balance. I disse situationer opstår der desperation, hvad der netop kan forklare mænds udøvelse af vold, når hustruer søger skilsmisse.

Ofrenes forklaringer af vold i hjemmet

De kvinder, der fortalte, at de havde været udsat for grov vold fra nuværende eller forhenværende ægtemand eller partner, blev i nærværende undersøgelse spurgt, hvad der efter deres mening var årsagerne til volden. Mere end én grund til volden kunne nævnes. Det bør bemærkes, at der spørges om kvindernes forklaringer på, hvorfor de har været udsat for vold og ikke om voldsmandenes forklaringer. De kan være nogle helt andre. Resultaterne af denne del af undersøgelsen kan ses på figur 4.

Figur 4. Forklaringer fra kvinder, der har været udsat for vold, på årsagerne hertil.

Af figur 4 fremgår, at kvinder hyppigst nævner alkohol som årsag til vold. Andre efter kvindernes mening almindelige grunde til volden er jalousi og skilsmisse eller begæring om skilsmisse. Mange af dem mente også, at uenighed om økonomien var en årsag til volden. Uenighed om børnene, svær sygdom og tab af job nævnes også som eventuelle årsager til volden, men de nævnes sjældnere end andre årsager. Svangerskab blev sjældnest nævnt som årsag. I den danske undersøgelse var det alkohol, jalousi, strid om penge og kvindens ret til selvstændighed, som oftest blev nævnt som årsager til volden (Christensen og Koch-Nielsen, 1992). Resultaterne fra den islandske og danske undersøgelse er derfor ens på dette punkt.

Til bedømmelse af, hvorvidt nogle af de ovenstående punkter virkede sammen, blev der foretaget en faktoranalyse af de variabler, der beskriver følgerne af vold. Det betyder ikke, at kvindernes oplevelse af voldens årsager, der stilles sammen inden for en bestemt faktor, nødvendigvis er af samme natur, men at de kvinder, som har oplevet bestemte årsager er mere tilbøjelige til at have oplevet andre årsager inden for samme faktor. Resultaterne af faktoranalysen findes i tabel 8.

Tabel 8. Faktoranalyse af årsagerne til vold.

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Økonomisk og social usikkerhed			
Uenighed om økonomien	0,64		
Tab af job	0,60		
Skilsmisse eller begæring om skilsmisse	0,59		
Alvorlig sygdom	0,43		
Barselsrolle			
Svangerskab		0,67	
Uenighed om børnene		0,56	
Dominans			
Alkohol			0,39
Jalousi			0,40

Faktoranalysen viser, at disse årsager til vold hører under tre faktorer. Den første faktor henviser til økonomisk og social usikkerhed, den anden til kvindens barselsrolle og den tredje og sidste til mandens dominans.

Økonomisk og social usikkerhed kan være en trussel mod ægteskabet ved at true individets og ægteskabets sikkerhed. Tab af job og alvorlig sygdom kan medføre stress og føre til skilsmisse. Blandt følgerne tæller en dårligere økonomi, og den efterfølges gerne af usikkerhed og stress. Undersøgelser har vist, at vold sommetider finder sted, når det ikke helt lykkes ægtemanden at leve op til ideen om, at mænd bør være kvinder overlegne. Denne situation kan opstå, hvis ægtemanden eller partneren bliver arbejdsløs, og konen bliver familiens hovedforsørger, eller hvis hun får højere løn.

Uenighed om økonomi kan til en vis grad dreje sig om et konfliktfyldt kønsrollemønster i ægteskabet og kvindens ret til selvstændighed.

Så er der kvindens barselsrolle. Mange udenlandske undersøgelser har bekræftet, at vold mod gravide kvinder er hyppig (Straus, Gelles og Steinmetz, 1980). Denne faktor er kønsbestemt, den henviser til kvindens kvindelighed og kønsrolle, mens den samtidigt dækker konflikter om børnene, idet omsorgen og myndigheden over dem er tilknyttet kvindens moderrolle.

Den tredje faktor er ægtemandens alkoholbrug og jalousi, som henviser til hans dominans over kvinden. Som påpeget i det ovenstående er der tale om en kompliceret sammenhæng mellem alkohol og vold. Jalousi er tilknyttet forventninger og holdninger til adfærd og belyser derfor bedre den, som føler den, end den, som formodes at have forvoldt den. De kvinder, som nævner jalousi som årsag til vold, røber herved parrets konflikter. Mændene har ikke kunnet lide kvindernes opførsel, hvad kvinderne anser som årsagen til volden. Vold, der kan føres tilbage til jalousi, kommer af, at manden vil dominere og styre sin kone eller partners adfærd. Muligvis kommer volden af vrede, som mændene ikke kan styre eller ikke er sig bevidst, men som har til hensigt at vise, hvem det er, som bestemmer, og hvad en anden opførsel end den, de betragter som den rigtige, kan føre til.

Heraf og af ældre undersøgelser kan drages den slutning, at der ikke findes nogen enkel forklaring på vold i hjemmet. Alkoholbrug, kvindens ret til selvstændighed og hendes barselsrolle er blandt de faktorer, der delvis forklarer vold mod kvinder. Det er dog ikke tilstrækkeligt at søge forklaringer på volden i individuelle karakteristika eller de sociale forhold hos de kvinder, som har været udsat for vold. Det er nødvendigt at undersøge, hvordan det forholder sig med kønnenes forbindelse og roller i samfundet og hvordan de vedligeholdes. Vold mod kvinder skyldes således ikke én enkelt faktor, men kan kun forklares ud fra flere forskellige årsagsfaktorer. Det bør yderligere understreges, at det altid er et mindretal af mænd, der udøver den slags vold; størstedelen af dem, der lever under de samme forhold, gør det ikke.

VOLDENS FØLGER

Den indflydelse, vold i nærmiljø har på ofrenes fysiske helbred

Undersøgelser antyder, at vold i hjemmet kommer til udtryk på mange forskellige måder. Det kan være fysisk, f.eks. prygl, spark og skub. Mange af ofrene er blevet trukket i håret, knebet, brændt, stukket og forsøgt kvalt. De fysiske følger af volden kan dække kvæstelser fra en mindre kontusion til livsfarlige skader, som fører til døden (Statistics Canada, 1993; Christensen og Koch-Nielsen, 1992). Af Straus', Gelles' og Steinmetz' (1980) undersøgelse fremgik, at mange af svarpersonerne havde udøvet vold mod deres ægtefæller, som kunne have haft alvorlige følger. I alt 28% af svarpersonerne havde udøvet vold mod deres ægtefælle, og 16% havde gjort det i året forud for undersøgelsen. Der var ikke nogen stor forskel på hyppigheden af vold mellem mænds og kvinders besvarelser. Forfatterne påpeger dog, at mænds udøvelse af vold og kvinders overfald på deres ægtemænd ikke kan sammenstilles. Den af mænd

udøvede vold var i større grad et socialt problem end den vold, som kvinder udøvede mod deres ægtefæller. Mændenes vold var meget farligere og medførte i større grad skader end den vold, der blev udøvet af kvinder. Mænd plejer at være stærkere end kvinder og bruger større kraft, som volder større fysiske skader. Mændenes vold blev hyppigere gentaget, mens kvindernes vold som oftest var en enkelt hændelse. Efter forfatternes mening taler også sandsynligheden for, at kvinder handler i selvforsvar, for at beskytte sig mod deres ægtemænds vold. En del af mændene overfaldt kvinderne, når de var gravide. Forfatterne mener også, at der ikke er tale om ligestilling i ægteskabet mellem kvinder og mænd, og at kvinderne er mere afhængige af ægteskabet eller samlivet end mænd og har færre valgmuligheder.

Christensens og Koch-Nielsens (1992) undersøgelse viste, at 19% af danske kvinder havde været udsat for fysisk vold på et eller andet tidspunkt af deres liv og omtrent halvdelen heraf havde været udsat for grov vold. En anden dansk undersøgelse er kommet til den slutning, at omtrent 60% af de kvinder, der indlægges på hospital på grund af voldsskader har været udsat for volden i deres hjem (Justitsministeriet, 1992).

Undersøgelser viser, at jo længere folk bor sammen med en voldsudøvende ægtefælle, jo mere sandsynligt er det, at de pådrager sig alvorlige skader. Volden udvikler sig sædvanligs på den måde, at den bliver hyppigere og mere alvorlig og i nogle tilfælde slutter den ikke før ved den ene parts død. I 1989 døde f.eks. 25 kvinder i Finland på grund af vold i familien (Ministry of foreign affairs, 1995). Oplysninger fra Australien og Canada antyder også, at en stor del af drabene på kvinder bliver begået af en i deres familie (United Nations, 1989). En islandsk undersøgelse af drabssager fra 1920 til 1991 viser antallet af kvinder og mænd, som har dræbt deres nuværende eller forhenværende ægtefælle eller forlovede. Ud af 49 forsætlige forbrydelser begået af mænd var 10 af ofrene gerningsmandens daværende eller forhenværende hustru eller forlovede. I de fem tilfælde, hvor gerningsmændene var kvinder, var ofrene ægtemand, forhenværende ægtemand, samlever, forhenværende samlever og forlovede (Guðjón Ólafur Jónsson, 1992).

Voldens indflydelse på ofrenes psykiske helbred

Kvinder, der har levet med vold i hjemmet, klager hyppigere over angst, depression og fysisk ubehag end kvinder i almindelighed. Risikoen for misbrug af alkohol og narkotika er større blandt kvinder, som lever med vold, og der er større risiko for at de forsøger selvmord. Tal fra USA viser, at selvmordsforsøg er tolv gange hyppigere blandt kvinder, som udsættes for vold i hjemmet, end blandt andre (Andrews, 1990; Samtök um kvennaathvarf, 1991 og United Nations, 1989).

Undersøgelser har vist, at vold mod kvinder ofte fører til, at deres evne til selvstændige og realistiske beslutninger ophører (Crowell & Burgess, 1996). Mange kvinder, som udsættes for vold, lider af en lammende angst, som gradvist stiger på grund af den konstante angst for, at volden skal blive gentaget.

Det er fremgået af mange nyere undersøgelser af kvinder, der udsættes for vold fra deres ægtemænd, at mange kvinder får diagnosen post-traumatisk stressreaktion (Post-Traumatic Stress Disorder, forkortet PTSD, jfr. Den internationale klassificering af

sygdomme og relaterede sundhedsproblemer, ICD 10). Denne diagnose blev i begyndelsen benyttet til at diagnosticere de symptomer, der hidrørte fra det pres, som soldaters psykiske helbred blev udsat for ved deres deltagelse i krigsaktiviteter. Andre grupper, der udviste tilsvarende symptomer, var krigsfanger og gidsler. Senere gik man i gang med at diagnosticere stressreaktioner som følge af psykisk chok hos personer, der havde været i livsfare på grund af naturkatastrofer. Undersøgelser af kvinder, der har været udsat for vold fra deres ægtemænd, har vist, at kvinderne ofte får tilsvarende symptomer som personer, der har været i livsfare. Derfor er man gået i gang med at benytte post-traumatisk stressreaktion for at bedømme følgerne af vold i familier på kvinders psykiske helbred.

De vigtigste symptomer på post-traumatisk stressreaktion er (Wade og Tavris, 1996):

- genoplevelse af erfaringen i tanker eller drømme
- psykisk, evt. lakunær amnesi eller følelsesløshed, som fører til isolation fra andre mennesker eller nedsat evne til at opleve lykke, nærhed til et andet menneske eller kønsdrift
- overdreven årvågenhed/reaktionsevne, koncentrationsvanskeligheder og søvnforstyrrelser
- skyldfølelse

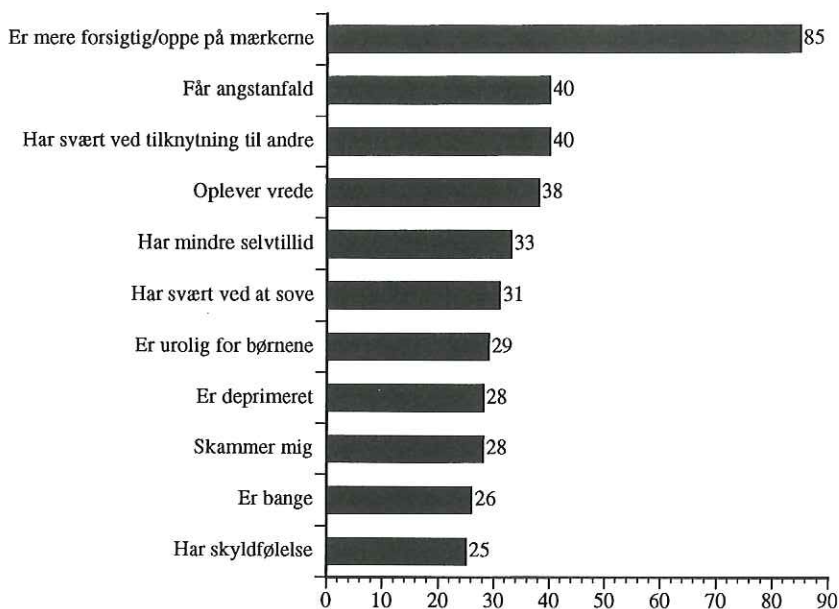
Alle disse symptomer er velkendte fra undersøgelser af kvinder som har været ofre for vold i deres hjem. Walker (1984) klassificerer symptomerne hos disse voldsofre blandt kvinder (the battered woman's syndrome) som en undergruppe til post-traumatisk stressreaktion. Hun beskriver denne undergruppe som en samling af tanker, følelser og handlinger, som på en logisk måde efterfølger en stærk angst forårsaget af en hændelse, som kan forventes at blive gentaget.

Indflydelsen af vold i nærmiljø på ofrene

Nogle af undersøgelsens spørgsmål gjaldt de vigtigste følger af den vold, der er blevet udøvet af ægtefællen. I lyset af, hvor omfattende følgerne af fysisk vold kan være, var der muligheder for besvarelser af mere end ét punkt. Der blev kun spurgt om indflydelsen på det psykiske helbred.

Det er værd at bemærke, at perioden der er gået fra den vold, kvinderne har været udsat for, er af forskellig længde. Besvarelserne kan derfor dels henvise til kortvarige virkninger, d.v.s. hvordan kvinderne havde det lige efter voldshandlingen, dels langvarige virkninger, d.v.s. de virkninger, som kvinderne, selv i det øjeblik de besvarer spørgeskemaet, føler, selv om voldshandlingen eventuelt har fundet sted mange år tilbage i tiden. Den del af undersøgelsen blev besvaret af 121 kvinder eller 13,8% af samtlige kvinder, der deltog i undersøgelsen. Resultaterne kan ses af figur 5.

På figur 5 ses, at langt den mest almindelige reaktion var mistænksomhed over for andre, og 85% af kvinderne berettede, at de var mere forsigtige og oppe på mærkerne efter denne erfaring. Omtrent 40% af kvinderne sagde, at de fik angstanfald, og at de havde svært ved følelsesmæssig tilknytning til andre. Disse resultater stemmer overens med tidligere undersøgelser, som har vist, at kvinder, der har været udsat for vold, stort

Figur 5. De kvinder, der har været udsat for vold, og den virkning erfaringen har haft på dem.

set er mere nervøse og de har det dårligere end andre kvinder (United Nations, 1989). Herudover fortalte 38% af kvinderne, at de var vrede. Omtrent 33% af dem sagde, at selvtilliden var gået ned, 28% skammede sig over det, der var sket, og 25% fortalte, at de kunne mærke skyldfølelse. Knap en tredjedel af kvinderne fortalte, at de havde haft vanskeligt ved at sove, og næsten lige så mange fortalte, at de havde været urolige for deres børn. Resultaterne viser utvetydigt, at følgerne af vold er mangesidige, almindeligvis føler kvinderne mange slags psykisk ubehag.

Til bedømmelse af, hvorvidt nogle af de ovenstående punkter virkede sammen, blev der foretaget en faktoranalyse af de variabler, der beskriver følgerne af vold. Faktoranalyse betyder ikke, at de følelser efter volden, der stilles sammen inden for en bestemt faktor, nødvendigvis er af samme natur, men at de kvinder, som har oplevet bestemte symptomer, er mere tilbøjelige til at have oplevet andre symptomer inden for samme faktor. Resultaterne af faktoranalysen findes i tabel 9, næste side.

Resultaterne af faktoranalysen er, at de omspurgte punkter kunne inddeles i tre faktorer. Den første faktor indebærer langvarige psykiske virkninger. Disse resultater antyder, at de kvinder, der udsættes for vold, lider af skyldfølelse, at de skammer sig og i kølvandet heraf bliver selvtilliden ringere. Det stemmer overens med resultaterne af de ovennævnte udenlandske undersøgelser (Walker, 1984). Udenlandske under-

Tabel 9. Faktoranalyse af voldens virkninger.

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Langvarige psykiske virkninger			
Skammer mig	0,81		
Skyldfølelse	0,78		
Mindre selvtilid	0,72		
Angstanfald	0,60		
Kortvarige psykiske virkninger			
Vred		0,78	
Depressiv		0,77	
Bange		0,77	
Urolig for børnene		0,63	
Søvnvanskeligheder		0,62	
Usikkerhed			
Mere forsigtig			0,83
Svært ved følelsesmæssig tilknytning			0,49

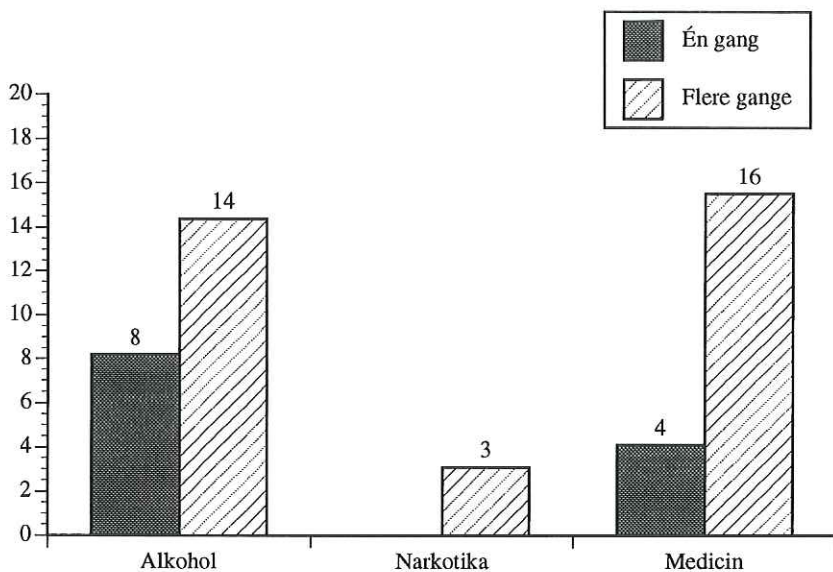
søgelse har endvidere vist, at vold mod kvinder ofte fører til, at de får angstanfald, selvtiliden bliver mindre og de kan ikke længere tage selvstændige og realistiske beslutninger (Crowell & Burgess, 1996). Mange kvinder, som udsættes for vold, plages af en lammende angst, som gradvis forstærkes, for, at volden vil blive gentaget.

Den anden faktor henviser til mere kortvarige psykiske virkninger. Vrede og angst, hvad enten kvinderne er urolige for sig selv eller for deres børn, er eksempler på de primære følger af vold. Søvnforstyrrelser kommer ofte i kølvandet af chok, men de kan også være knyttet til depressioner og nedtrykt sindstilstand. Når disse virkninger er langvarige, kan man sige, at de bliver sygelige, og at de da kan kategoriseres som post-traumatisk stressreaktion.

Den tredje faktor er usikkerhed hos den voldsramte. Erfaringen præger disse kvinder. De bliver mere forsigtige og har svært ved og undgår endda følelsesmæssig tilknytning til andre.

For at belyse, hvordan kvinderne forsøger at tackle deres erfaring med vold, blev der spurgt om, hvorvidt de i det øjemed havde brugt medicin, alkohol eller narkotika. Selvhjælp består ofte i at bruge alkohol for at dæmpe symptomerne. På figur 6 ses andelen af de kvinder, der har benyttet medicin, alkohol eller andre former for rusmidler for at tackle deres erfaring.

I alt havde 22% af kvinderne brugt alkohol for at komme sig efter vold, og 20% af dem havde indtaget medicin i samme øjemed. Det er værd at bemærke, at størstedelen af de kvinder, der benyttede nogen af delene, havde gjort det mere end én gang. Omtrent 14% af kvinderne berettede, at de havde brugt alkohol mere end én gang, først og fremmest for at gøre det lettere at tackle følgerne af vold og 8% fortalte, at de havde gjort

Figur 6. Andelen af kvinder, der har været udsat for vold og har benyttet medicin, alkohol eller narkotika for at takle denne erfaring.

det én gang. En tilsvarende andel af kvinderne fortalte, at de havde benyttet medicin for at takle denne erfaring. Omtrent 3% af kvinderne fortalte, at de havde benyttet narkotika, og langt de fleste af dem havde gjort det mere end én gang. Det er yderst interessant, at det er lige så almindeligt, at kvinder bruger alkohol som medicin.

Medicinen bruges formodentlig på ordination, mens alkoholbrugen antyder, at nogle af kvinderne ikke har fået hjælp udefra. Ved at ty til alkohol forsøger de at bekæmpe problemerne på egen hånd. Det tyder på isolation, som kunne være forårsaget af skam og skyldfølelse, som er, jf. det ovenstående, almindelige følger af vold. En fortsat brug af alkohol for at kurere alvorlige psykiske symptomer kan rimeligvis ikke løse problemet, det kan snarere forventes, at det bliver større. Disse kvinder risikerer, at denne form for alkoholbrug udvikler sig til misbrug.

Der er tale om en stor overlapning af de grupper, der bruger alkohol, medicin eller narkotika. Omtrent tredjedelen af de kvinder, som har brugt en af delene har brugt dem allesammen. Det drejer sig derfor her om en bestemt gruppe kvinder, som tilhører en risikogruppe med hensyn til en fortsat blandet misbrug af rusmidler.

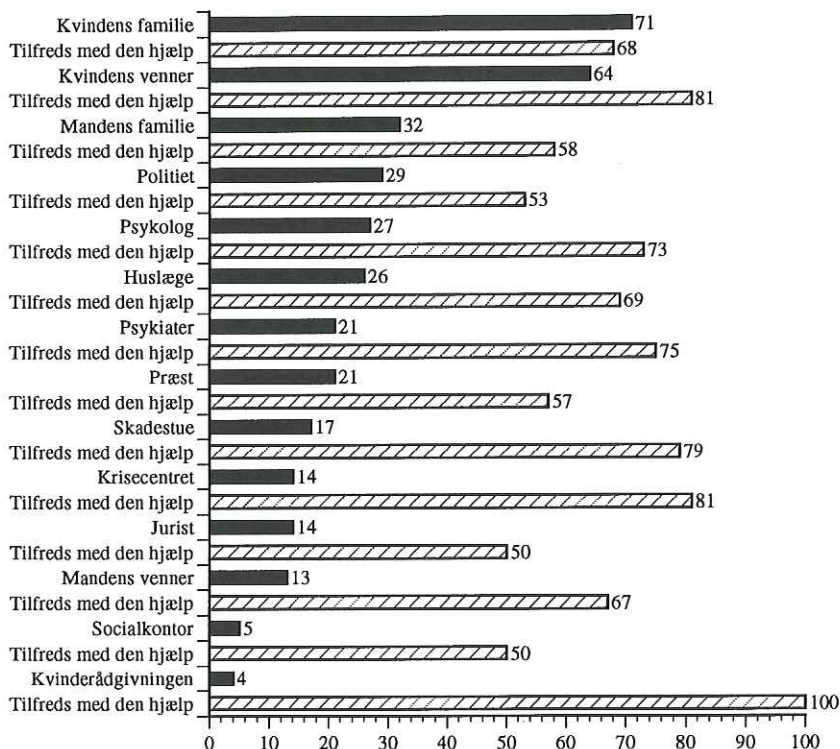
At søge hjælp

Det er vigtigt at finde ud af, hvorvidt kvinder, der udsættes for vold, søger nogen form for hjælp, hvilken slags og hvor. Sådanne oplysninger kan give et fingerpeg om,

hvordan disse kvinder kan hjælpes. I undersøgelsen blev der derfor spurgt om, hvorvidt de kvinder, som havde været udsat for fysisk vold, havde søgt hjælp hos nogen. De første undersøgelser, der blev foretaget, af ægtemænds/partneres vold mod deres koner viste, at mange kvinder havde forsøgt at skjule volden. De betragtede det som en skam og søgte derfor ikke hjælp, hverken hos familien eller vennerne eller det offentlige støttesystem. Det fremgik af undersøgelserne, at denne fortrængning yderligere bidrog til, at kvinderne blev isoleret, og til at de ikke kunne komme væk fra volden.

I undersøgelsen blev der ikke alene spurgt om, hvorvidt kvinderne havde søgt hjælp, men også om, hvor tilfredse de var med den hjælp de fik. Det blev endvidere undersøgt, hvorfor nogle af kvinderne ikke søgte nogen form for hjælp. Resultaterne af undersøgelsen kan ses af figur 7.

Det mest almindelige er, at kvinder søger hjælp hos deres nærmeste, familie og

Figur 7. Andelen af kvinder, som har søgt hjælp p.g.a. vold i hjemmet, og deres tilfredshed med hjælpen.

venner. I de fleste tilfælde søgte kvinderne hjælp hos deres egen familie, nemlig 71% af de kvinder, der havde været udsat for vold. Lidt færre kvinder søgte hjælp hos deres venner, nemlig 64%. Til trods for, at størstedelen af kvinderne er tilfredse med familiens assistance og især med vennernes hjælp, er der tale om knap en tredjedel af kvinderne, der ikke er tilfredse med den støtte, de har fået. Langt færre kvinder søgte hjælp hos voldsmandens familie end hos deres egen familie, nemlig knap en tredjedel. Der var færre kvinder, der var tilfredse med svigerfamiliens hjælp end med deres egen families støtte. I undersøgelsen blev der også spurgt om, hvorvidt vedkommende personligt kendte nogen, der havde været udsat for vold fra partner eller ægteemand. 40% af svarpersonerne sagde, at de kendte én eller flere. Forklaringen på den høje andel i forhold til dem, der siger, at de selv har været udsat for vold, kunne være, at de kvinder som har været udsat for vold, søger hjælp hos familien, og familien og vennerne ved, hvad der er sket.

29% søgte hjælp hos politiet og lidt over halvdelen af dem var tilfreds med den hjælp. Dette resultat kan fortolkes således, at politiet indblandes i mindst 29% af den vold, som kvinder udsættes for i deres hjem. Hertil føjes politiindgriben på foranledning af naboer eller andre udenforstående parter.

Godt en fjerdedel af kvinderne søgte hjælp hos en psykolog eller deres huslæge. Lidt færre kvinder gik til psykiater og et tilsvarende antal søgte hjælp hos en præst. Omtrent 75% var tilfredse med den service, de fik hos folk i sundhedssektoren, og lidt færre, nemlig 57%, var tilfredse med præstens støtte.

I alt 17% af kvinderne havde været på skadestuen på grund af fysiske skader. Denne gruppe dækker nok de kvinder, som har været udsat for de alvorligste skader og største kvæstelser. 79% af disse kvinder var tilfredse med skadestuens service.

Af de kvinder, der har været udsat for vold, er der kun 14% der har søgt hjælp hos Krisecentret. Det bekræfter den påstand, at kun en brøkdel af de kvinder, der udsættes for vold, søger hjælp hos Krisecentret. Det bør dog bemærkes, at der her ikke bliver taget stilling til voldens alvorlighed eller hyppighed. Sandsynligheden taler for, at kvinder, der ofte har været udsat for grov vold, i større grad søger hjælp hos Krisecentret end dem, der har oplevet det én gang.

Det er interessant, at kun halvdelen af de 14% af kvinder, som søger juridisk assistance grundet ægtefællens vold, er tilfreds med ydet assistance.

Heraf fremgår det, at kvinder meget sjældent søger hjælp på socialkontoret grundet vold, og kun halvdelen af disse kvinder er tilfreds med ydet støtte der. Det tyder på, at kun de færreste af ofrene for vold i hjemmet findes blandt socialkontorets klientel. En ganske lille brøkdel af kvinderne havde søgt assistance hos Kvinderådgivningen, og de var allesammen tilfredse med servicen der.

Undersøgelsens resultater viser, at kvinder, der udsættes for vold, søger hjælp hos mange forskellige parter. Derfor kan der ikke konkluderes noget om hyppigheden af vold i hjemmet ud fra politiets data, hospitalsjournaler eller rapporter fra Krisecentret eller andre institutioner.

Det er bemærkelsesværdigt, at kun 12 kvinder fortalte, at de ikke havde søgt nogen form for hjælp. De sagde, at grunden navnlig var, at de ikke ville slutte forholdet eller

at de ikke har haft brug for hjælp. Meget få kvinder fortalte, at de ikke havde vidst, hvorhen de skulle søge eller at der ikke havde været tale om nogen form for service. Dette resultat kan fortolkes på to måder. På den ene side at det er for meget sagt, at kvinder ikke vil udtale sig om volden, idet de skammer sig for det. På den anden side kan forklaringen være, at den vold, som kvinder udsættes for i Island, ikke i udtømmende grad fremgår af denne undersøgelse. Hvis kvinderne aldrig har talt med nogen om volden eller søgt nogen form for hjælp, er det ikke sikkert, at de vil indrømme det i sådan en undersøgelse. Det må betragtes som sandsynligt, at der findes en bestemt gruppe kvinder, som ikke indrømmer volden, eller ikke vil udtale sig om den og at undersøgelsen derfor ikke omfatter den gruppe.

Som fremgået af det foregående viser undersøgelsen, at kvinder der udsættes for vold, søger hjælp og støtte hos såvel det uformelle som det formelle støttesystem i samfundet. Det er naturligt, idet de ikke allesammen har brug for den samme slags hjælp. Rúnar Vilhjálmsson (1990, 1993) har inddelt social støtte i fire kategorier, nemlig psykisk støtte, rådgivning, praktisk hjælp og materiel assistance. Selv om det må betragtes som sandsynligt, at den psykiske støtte søges blandt familie og venner, kan den også findes blandt fagfolk. For et voldsoffer, især når volden udøves af ægtemænd eller partnere mod deres koner, er erkendelse af volden almindeligvis meget vigtig. Fagfolk er lige så tilbøjelige som venner og slægtninge til at betragte vold i familier som en kriminel handling og et socialt problem. Man kan dog ikke se bort fra, at der i familierne ofte findes praktisk hjælp og materiel støtte. Undertiden kommer den slags privat støtte i tillæg til støtten fra det offentlige hjælpesystem, idet den private støtte dog sandsynligvis som oftest er tilstrækkelig, og at der i så fald kun undtagelsesvis søges hjælp hos det offentlige velfærdssystem.

Undersøgelsen bekræfter, at mange privatpersoner og institutioner beskæftiger sig med vold i familier. Stort set er kvinderne nok så tilfredse med den hjælp de får. Den største tilfredshed gælder hjælp fra Kvinderådgivningen, Krisecentret for kvinder og skadestuen, samt vennernes støtte. Såvel den praktiserede uformelle som formelle hjælp ser således ud til at gavne mange kvinder, som udsættes for vold fra deres ægtefæller. Kvinderne var mindst tilfredse med hjælp fra politi, jurister og socialkontor.

På grund af den store rolle som familiernes og vennernes uformelle støttesystem spiller ved understøttelsen af de kvinder, som har været udsat for vold, er det vigtigt, at almenheden bliver oplyst om vold mod kvinder. Familiens og vennernes første reaktion kan have en stor indflydelse på udviklingen af sagen. Social kontrol kan stoppe vold og almenhedens forståelse af vold i nærmiljøet som et specielt problem er derfor af den største vigtighed med hensyn til voldens fortsatte udvikling.

5. SLUTORD

Der er blevet foretaget undersøgelser af hyppigheden af vold i nærmiljø i mange lande, men forskellene inden for undersøgelsesmetoderne gør det svært at sammenligne de forskellige undersøgelser fra det ene land til det andet. Til trods for dette viser resultaterne af denne undersøgelse, at vold i islandske hjem er sjældnere end i mange andre lande, f.eks. USA. Omfanget ser ud til at svare til de danske forhold, mens

undersøgelser af hyppigheden af vold i nærmiljø ikke er blevet foretaget andre steder i Norden. Den islandske undersøgelse indtager en vis særstilling, idet den omfattede hele nationen, medens størstedelen af udenlandske undersøgelser og især de amerikanske ofte foretages blandt bestemte samfundsgrupper (Wilt og Olson, 1996). På baggrund af sådanne undersøgelser kan resultaterne ikke generaliseres og de kan endnu mindre henføres til andre lande.

Undersøgelsens resultater bekræfter ældre undersøgelser, som har vist, at vold mod kvinder på mange måder er anderledes end vold mod mænd. Vold mod mænd udøves som oftest af fremmede, mens vold mod kvinder udøves af nogen, de kender. Resultaterne viser, at volden, når det drejer sig om gifte eller samlevende par, ofte gentages.

Ved spørgsmålet om den vold vedkommende havde været udsat for i løbet af de sidste 12 måneder, kan man se omfanget af problemet til enhver tid. Hvis tallene omregnes og de bruges på antallet af kvinder i alderen 18 til 65 år, er der knap 350 kvinder, der har været udsat for vold én gang sidste år fra nuværende eller forhenværende ægtemand eller partner. En endnu større gruppe, nemlig omtrent 750 kvinder, har været udsat for vold fra ægtemanden mere end én gang, hvad der tyder på, at de må leve med vold.

Undersøgelsen giver ikke svar på, hvor ofte der var tale om den enkelte voldsgerning, eller hvorvidt volden var begyndelsen til et længere voldsforløb. I alt er mellem 1000 og 1100 kvinder sidste år blevet udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtemand eller partner. Samtidig er omtrent 650 mænd blevet udsat for vold fra nuværende eller forhenværende ægtefælle. Heraf ses, at vold sker i islandske hjem og i nogle tilfælde med jævne mellemrum.

Det er blevet påvist i undersøgelser, at når der bliver spurgt om, hvorvidt mænd har været udsat for vold i deres liv, bliver resultaterne meget mere upålidelige end når der spørges om de sidste 12 måneder. En sammenligning af undersøgelser, der er blevet foretaget i USA af vold i hjemmet, viste at fra 9% til 30% af kvinder fortalte, at de havde været udsat for vold. Forfatterne til disse undersøgelser påpeger, at forskellen mellem undersøgelserne er meget mindre, når der bliver spurgt om de sidste 12 måneder end om hele livet. I lyset af at de resultater er mere pålidelige, er der i denne undersøgelse blevet lagt vægt på at undersøge den vold, som kvinder i de sidste 12 måneder har været udsat for (Wilt og Olson, 1996).

Ligesom i ældre undersøgelser viser resultaterne af denne undersøgelse, at der ikke findes nogen enkle forklaringer på vold i hjemmet. Økonomisk og social usikkerhed, barselsrollen og dominans er faktorer, som i nogen grad forklarer vold mod kvinder. Det er dog tydeligt, at forklaringer på vold ikke kan findes i individuelle symptomer eller sociale forhold hos de kvinder, der har været udsat for vold. Vold mod kvinder hidrører ikke fra en enkelt årsag, men må forklares på baggrund af mange forskellige årsagsfaktorer. Det må tages i betragtning, at der ikke findes nogen universalforklaring. Det fremgår ikke af resultaterne, at enkelte samfundsgrupper i større grad udsættes for vold end andre. Resultaterne viser utvetydigt, at følgerne af vold er flettet af mange tråde og at de kvinder, der udsættes for volden, som oftest føler mange former for psy-

kisk ubehag. I undersøgelsen kategoriseres tre slags hovedfølger, nemlig kortvarige følger, langvarige følger og usikkerhed. Det var overraskende, at størstedelen af kvinderne havde søgt nogen form for hjælp. Det støttesystem, som kvinder benytter sig af, består navnlig af deres egen familie, hvad der kunne forklare, at mange siger, at de kender kvinder, der har været udsat for vold.

Vold er et alvorligt problem, hvad der bekræftes af undersøgelsens resultater. Der må lægges vægt på, at forebyggelse og information når til alle, idet ét af undersøgelsens vigtigste resultater består i, at der findes vold i alle samfundslag. Også fordi de kvinder, som har været udsat for vold, tyr til familien og deres nærmeste for råd og støtte. Forebyggelse og information bliver kun målbevidste, såfremt der bygges på kendskab, og det var grunden til, at det blev betragtet som nødvendigt at lave en undersøgelse af vold i nærmiljøet i Island. Ved at skaffe større kendskab til vold i nærmiljøet ved islandske undersøgelser som den, der er fremgået af det ovenstående, forventes en forbedring af forudsætninger for tiltag og en indflydelse på holdninger og debat i samfundet.

Noter:

¹ Oversat af Elín Konráðsdóttir.

² Udvalget bestod af Símon Sigvaldason, formand, Áshildur Bragadóttir, Guðrún Ágústsdóttir, Helgi Gunnlaugsson, Hildigunnur Ólafsdóttir, Ingólfur V. Gíslason, Karl Steinar Valsson og Pálína Ásgeirsdóttir. Thórdís J. Sigurðardóttir var videnskabelig sekretær.

³ Hvor intet andet anføres, drejer det sig om en signifikant forskel.

⁴ 1 DKK = ca. 11 ISK.

LITTERATUR

- Alberoni, Francesco (1987). Forelsking og kjærleik.* Oslo: Det norske samlaget.
- Andrews, Arlene (1990). Crisis and Recovery Services for Family Violence Survivors.* I Roberts R., Albert (red.): *Helping Crime Victims: Research, Policy and Practice.* Newbury Park: Sage Publications.
- Christensen, Else og Koch-Nielsen, Inger (1992). Vold ude og hjemme: En undersøgelse af fysisk vold mod kvinder og mænd.* København: Socialforskningsinstituttet.
- Crowell, Nancy A. og Burgess, Ann W. (red.) (1996). Understanding Violence Against Women.* Washington, D.C.: National Academy Press.
- Dekeseredy, Walter S. og Hinch, Ronald (1991). Woman abuse: Sociological perspectives.* New York: Thompson Educational Publishers.
- Dobash, R. Emerson og Russell Dobash (1979). Violence against wives. A case against patriarchy.* New York: The Free Press.
- Gelles, Richard J. (1972). The violent home.* Beverly Hills: Sage.
- Gelles, Richard J. (1979). Family violence.* Beverly Hills: Sage.
- Gelles, Richard J. og Straus, Murray A. (1988). Intimate violence: The causes and consequences of abuse in the American family.* New York: Simon og Shuster.

- Goode, Erich. (1994). *Deviant Behavior*: 4. udg. USA: Prentice Hall Inc.
- Gunnlaugsson, Helgi (1994). *Ofbeldi á Íslandi: Eðli, orsakir og úrbætur. Barnaheill*, 5, 20-22.
- Helgason, Lárus (1977). *Psychiatric services and mental illness in Iceland: Incidence study (1966-1967) with 6-7 years follow-up*. Acta Psychiatrica Scandinavica Supplementum 268. Copenhagen: Munksgaard.
- Hauge, Ragnar og Irgens-Jensen (1987). *Alkoholen i Norden. En sammenliknende undersøkelse av bruk og konsekvenser av alkoholbrug i Finland, Island, Norge og Sverige*. Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning. Helsingfors: 1987.
- Isdal, Per (1990). *Vold og kjærlighet – menn som mishandler kvinner*. IT. Anstorp og E. Axelsen (red.): Menn i forandring. En tydeliggjøring av problemer og utviklingsmuligheter. Tano.
- Jonassen, Wenche (1989). *Kvinner hjelper kvinner. En evaluering av krisesentrene*. (NIBR-rapport). Oslo.
- Jónsson, Guðjón Ólafur (1992). *Manndráp: Verkiaður; brotamenn og brotatholar*. Upubliceret B.A. afhandling; Háskóli Íslands, Lagadeild (Juridisk fakultet).
- Justitsministeriet (1992). *Rapport om vold mod kvinder i Danmark*. København: Justitsministeriet.
- Júliúsdóttir, Sigrún (red.), Jónsson, Friðrik H., Sigurðardóttir, Nanna K. og Grétarsson, Sigurður (1995). *Barna fjölskyldur: samfélag-lífsgildi-mótun*. Reykjavík: Félagsmálaráðuneytið.
- Karlsson, Thorlákur og Thórlindsson, Þórólfur (1989). *Á vit óvissunnar*. Samfélagstíðindi, 9, 95-112.
- Karlsson, Thorlákur og Thórlindsson, Þórólfur (1991). *Hinn högli minnihluti*. Samfélagstíðindi, 11, 68-80.
- Leonard, Kenneth E. og Blane, Howard T. (1992). *Alcohol and marital aggression in a national sample of young men*. Journal of Interpersonal Violence, 7, (1).
- Meier, Joan S. (1994). *Notes from the underground: Integrating psychological and legal perspectives on domestic violence in theory and practice*. Hofstra L. Rev., 21, 1295-1298.
- Ministry for foreign affairs (1995). *Implementation of the Nairobi Strategies. The national report by Finland*. Helsinki: Publication of ministry for foreign affairs.
- O'Brian, John E. (1975). *Violence in Divorce-Prone Families*. I Steinmetz, Suzanne K. og Strauss, Murray A. (red.): *Violence in the Family*. New York: Dodd, Mead.
- Ólafsdóttir, Hildigunnur, Júliúsdóttir, Sigrún og Benediktisdóttir, Thorgerður (1982). *Ofbeldi í íslenskum fjölskyldum*. Geðvernd, 17, 7-31.
- Ólafsdóttir, Hildigunnur (1989). *Nauðgunarmál. Um afbrotið nauðgun, kærða, konur og málsmeðferð*. I Skýrsla nauðgunarmálarefndar. Reykjavík: Dómsmálaráðuneytið (Justitsministeriet).
- Pagelow, Mildred D. (1984). *Family Violence*. New York: Praeger.
- Pizzey, Erin (1974). *Scream quietly or the neighbors will hear*. London: Penguin book limited.

- Rossi, P., Waite, E., Bose, C. E., Berk, R. E. og Johns, H. (1974). *The seriousness of crimes. Normative structure and individual differences*. American Journal of Sociology, 39, 224-237.
- Samtök um kvennaathvarf (1991). *Ofbeldi gegn eiginkonum: hvað – hvernig – hvers vegna?* Reykjavík: Samtök um kvennaathvarf.
- Samtök um kvennaathvarf (1995). *Samtök um kvennaathvarf: Ársskýrslur 1992 og 1993*. Reykjavík: Samtök um kvennaathvarf.
- Skjörten, Kristin (1988). *Når makt blir vold: En analyse av seksualisert vold i parforhold*. Oslo: Institutt for kriminologi og strafferet.
- Skjörten, Kristin (1993). *Voldbilder i hverdagen – om menns forståelser av kvinnemishandling*. Oslo: Institutt for kriminologi.
- Smearman, Claire A. (under trykning). *At the crossroads: Domestic violence and legal reform in Iceland*. Úlfjótur.
- Stacey, William A. og Shupe, Anson (1983). *The Family Secret: Domestic violence in America*. Boston: Beacon Press.
- Stacey, William A., Hazlewood, Lonnie R. og Shupe, Anson (1994). *The violent couple*. Westport: Praeger.
- Stark, E., Flitcraft, A. og Frazier, W. (1979). *Medicine and patriarchal wisdom: The social construction of a private event*. International Journal of Health Services, 9, 461-493.
- Stark, E. og Flitcraft, A. (1985). *Woman-battering, child abuse and social heredity: What is the relationship*. IN. Johnson (red.): *Marital Violence*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Statistics Canada (1993). *Violence Against Women Survey*. Statistics Canada.
- Steinmetz, Susan K. (1977). *Wife beating, husband beating a comparison of the use of physical violence between spouses to resolve marital fights*. I M. Roy (red.): *Battered Women*. Von Nostrand Reinhold.
- Straus, Murray A. og Gelles, R. J. (1986). *Societal change and change in family violence from 1975 to 1985 as revealed by two national surveys*. Journal of Marriage and the Family, 48, 465-479.
- Straus, Murray A., Gelles, R. J. og Steinmetz, S. K. (1980). *Behind closed doors. Violence in the American Family*. New York: Anchor Books.
- Thórlindsson, Þórólfur og Bernburg, Jón Gunnar (1996). *Ofbeldi meðal unglinga*. Reykjavík: Rannsóknastofnun uppeldis- og menntamála.
- United Nations Office at Vienna, Centre for Social Development and Humanitarian Affairs (1989). *Violence Against Women in the Family (rapport)*. New York: United Nations.
- United Nations (1996). *Samningur um afnám allrar mismununar gegn konum*. Reykjavík: Félagsmálaráðuneytið.
- Vilhjálmsson, Rúnar (1993). *Eðli samhjálpur*: Tímarit háskóla Íslands 6, 5-12.
- Vilhjálmsson, Rúnar (1989). *Um rannsóknir á eðli og thyðingu samhjálpur*: Íslensk félagsrit, 1, 7-32.

- Wade, Carol og Tavris, Carol (1996). Psychology. New York: Harper and Row.*
Walker, Leonore (1984). The battered woman syndrom. New York: Springer.
Wilt, Susan og Olson, Sarah (1996). Prevalence of domestic violence in the United States. Journal of the American Medical Womens Association, 51, 77-82.
Zoëga, Björn, Sigvaldason, Helgi og Mogensen, Brynjólfur (1994). Ofbeldisáverkar: Faraldsfræðileg athugun í Reykjavík 1974-1991. Læknablaðið, 80, 531-535.

Adresser: Sociolog Thordis Sigurðardóttir
Forsker ved Islands Universitet
Lerkihlid 7
IS-105 Reykjavík
thordisj@ismennt.is

Afdelingschef Hildigunnur Ólafsdóttir
Psykiatrisk afdeling
Landspítalinn
IS-101 Reykjavík
hildig@rsp.is